

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

Гнилицький К. О.

ДИПЛОМНА РОБОТА МАГІСТРА

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В. ДАЛЯ

(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Пояснювальна записка

до дипломної роботи магістра

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему Розвиток соціальної відповідальності органів місцевого
самоврядування

Виконав: здобувач(ка) гр. ПУ-21бзм

напряму підготовки (спеціальності)

281 Публічне управління та

адміністрування

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Гнилицький К. О.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Керівник доц. Чорна О.Ю.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент проф. Ключ Ю.І.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Зав. кафедрою публічного управління,
менеджменту та маркетингу

Хандій О.О.

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.ДАЛЯ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет, відділення факультет економіки і управління

Кафедра, циклова комісія кафедра публічного управління, менеджменту та маркетингу

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного
управління, менеджменту та маркетингу

д.е.н., проф. О.О. Хандій

23.09.2022 року

**ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

Гнилицький Костянтин Олексійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Розвиток соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування

керівник роботи Чорна Ольга Юріївна, к.е.н., доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від «20» вересня 2022 р. №128/14.01

2. Строк подання студентом роботи 14.11.2022 р.

3. Вихідні дані до роботи наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у сфері соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування та її розвитку; данні звіту з переддипломної практики за матеріалами функціонування Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Дослідження теоретичних основ розвитку соціальної відповідальності; дослідження стану системи соціальної відповідальності; пропозиції щодо формування заходів із розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

основні трактування поняття «соціальна відповідальність»; компоненти формування соціально комфортного середовища для життя територіальної громади; складові механізму реалізації соціальної відповідальності органами місцевого самоврядування; напрями інтегрованої соціальної відповідальності в місцевому самоврядуванні, учасники її формування і забезпечення; коротка характеристика Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади; SWOT– аналіз Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади; критерії оцінки накопиченого організаційного досвіду у сфері КСВ та соціальних інвестицій

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 23.09.2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Затвердження та надання теми роботи	вересень 2022 р.	
2	Обґрунтування актуальності теми роботи	вересень 2022 р.	
3	Робота з бібліографічними джерелами, підготовка матеріалів для написання першого розділу роботи	вересень 2022 р.	
4	Надання матеріалів по першому розділу роботи	вересень 2022 р.	
5	Збір інформації для написання другого розділу роботи	жовтень 2022 р.	
6	Надання матеріалів по другому розділу роботи	жовтень 2022 р.	
7	Підготовка матеріалів та написання третього розділу роботи	жовтень 2022 р.	
8	Надання матеріалів по третьому розділу роботи	листопад 2022 р.	
9	Написання висновків, заключне оформлення роботи та демонстраційних матеріалів	листопад 2022 р.	
10	Підготовка доповіді до захисту роботи	листопад 2022 р.	

Студент

 (підпис)
Гнилицький К. О.

 (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

 (підпис)
Чорна О.Ю.

 (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст стор. 112, табл. 13, рис. 10

Соціальна відповідальність, органи місцевого самоврядування, держава, структура, аналіз, чисельність, рівень, система, управління, індикатор, метод.

В дипломній роботі магістра проведено всебічний аналіз стану соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування виявлені проблемні питання за напрямом дослідження дипломної роботи магістра, проведено дослідження теоретичних основ щодо соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування. В ході роботи надається опис основних характеристик діяльності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади (Житомирської області), та оцінка її соціальної відповідальності .

Об'єкт дослідження функціонування і розвиток об'єднаних територіальних громад в Україні.

Предмет дослідження сукупність теоретичних, методологічних і практичних питань соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування та розробки напрямів її розвитку.

Метою дипломної роботи магістра є обґрунтування необхідності соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування та її впливу на сталий розвиток територіальних громад.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПИТАНЬ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	8
1.1 Теоретичні аспекти та обґрунтування актуальності впровадження соціальної відповідальності в органах місцевого самоврядування	8
1.2. Проблеми та тенденції розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування в сучасних умовах функціонування	27
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	42
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ЩОДО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЧОРАЙШЕНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	44
2.1. Характеристика Вчорайшенської ОТГ та аналіз фінансово- економічних показників її діяльності	44
2.2. Дослідження система управління Вчорайшенській ОТГ	59
2.3. Оцінювання соціальної відповідальності Вчорайшенської ОТГ та обґрунтування напрямів її розвитку.	69
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	77
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЧОРАЙШЕНСЬКОЇ ОТГ	79
3.1. Принципові підходи щодо розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування	79
3.2. Рекомендації щодо розвитку соціальної відповідальності Вчорайшенської ОТГ	94
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	100
ВИСНОВКИ	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	106

ВСТУП

Процеси децентралізації в сучасних умовах мають на меті створення нових, прогресивних, потужних та спроможних об'єднаних територіальних громад (далі ОТГ). Реформування місцевого самоврядування, що наразі триває в Україні має забезпечити сталий розвиток самодостатніх територіальних громад та гарантувати населенню економічне майбутнє, працевлаштування та добробут особливо в теперішніх передкризових умовах розвитку економіки. У цьому контексті вирішального значення набувають питання переходу громад зі стану об'єкта управління у стан суб'єкт управління, залучення широких верств суспільства до управління розвитком своїх громад шляхом ефективного розвитку соціальної відповідальності.

Темпи міжмуніципальної консолідації в Україні засвідчують позитивні тенденції у напрямі до побудови громадянського суспільства країни, де кожен мешканець матиме доступ до якісних медичних, соціальних, освітніх, адміністративних, комунальних сервісів, а повноваження органів місцевого самоврядування будуть достатніми для їх фінансового та управлінського забезпечення. Децентралізація як передача повноважень та фінансових ресурсів від державної влади до органів місцевого самоврядування є запорукою побудови ефективної системи влади в країні, за якої громади здатні як відповідати зовнішнім та внутрішнім викликам, так і вибудовувати власні конкурентні стратегії розвитку для забезпечення досягнення високих стандартів якості життя та розвитку демократії у середовищі інноваційності, проактивності та суоціальної відповідальності. У зв'язку з активним проведенням процесів децентралізації актуалізується науковопрактична дискусія щодо відстеження стану та прогнозування соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад на основі дієвих механізмів моніторингу як інструменту управління розвитком територій.

Світова практика підтверджує, що соціально відповідальні організації мають вищий потенціал у залученні інвестицій, збільшення матеріальних і нематеріальних активів, забезпеченні безпеки і стратегічної стійкості.

Необхідність теоретичного обґрунтування, практичних рекомендацій розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування обумовили вибір теми дипломної роботи магістра.

Об'єкт дослідження функціонування і розвиток об'єднаних територіальних громад в Україні.

Предмет дослідження сукупність теоретичних, методологічних і практичних питань соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування та розробки напрямів її розвитку.

Метою дипломної роботи магістра є обґрунтування необхідності соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування та її впливу на сталий розвиток територіальних громад.

Для досягнення поставленої мети дипломної роботи вирішено наступні завдання:

досліджено теоретичні підходи щодо впровадження соціальної відповідальності в органах місцевого самоврядування, виявлено і структуровано закономірності, сформульовано й обґрунтовано принципи соціальної відповідальності;

розглянуто основні тенденції розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування ;

представлено повну характеристику Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади та проаналізовано основні показники її діяльності ;

досліджено систему управління Вчорайшенської ОТГ;

проаналізовано стан соціальної відповідальності Вчорайшенської ОТГ та вирізняє основні проблемні питання її розвитку;

сформульовано основні напрями розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування;

розроблено практичні рекомендації щодо розвитку соціальної відповідальності Вчорайшенської ОТГ.

РОЗДІЛ 1

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПИТАНЬ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1 Теоретичні аспекти та обґрунтування актуальності впровадження соціальної відповідальності в органах місцевого самоврядування

З моменту здобуття Україною незалежності, найбільш помітною та результативною із проголошених стратегічних реформ стала реформа місцевого самоврядування на засадах децентралізації, в основі якої лежить територіальна громада як окреме соціально-територіальне об'єднання, де відносини між владою та населенням базуються на тісному взаємозв'язку та взаємозалежності у поєднанні з підвищенням вимог до професійних та етичних стандартів державного управління. Ключовою метою децентралізаційних змін стало створення сучасної системи розвитку місцевого самоврядування на основі європейських демократичних цінностей, що ведуть до розширення повноважень влади на місцях та наділення територіальних громад достатнім обсягом ресурсів для всебічного розвитку й самореалізації її жителів, захисту їх прав та забезпечення їм якісного суспільного життя у громаді. Досягнення подібної моделі функціонування та розвитку суспільства зумовило необхідність внесення змін в існуючу практику та переміщення акцентів владних повноважень безпосередньо на місця – у середовище громадянського суспільства, що є реальною сферою управління процесами його життєзабезпечення та життєдіяльності.

Однак, реалізація органами публічної влади своїх повноважень в повній мірі не можлива без чіткої і конкретної системи їх відповідальності перед громадою, що є відображенням об'єктивно існуючої потреби узгодження й упорядкованості дій всіх індивідів у процесі будь-якої спільної діяльності.

Виходячи з цього, дослідження особливостей підвищення соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування, оновлення принципів, методів і інструментів їх діяльності, розширення соціальних відносин, співпраці і зростання підтримки з боку населення набуло особливої актуальності в сучасних складних умовах соціально-економічного розвитку місцевих громад.

Перш за все розглянемо більш детально об'єкт дослідження - органи місцевого самоврядування.

Починаючи з 1990 р., коли у вітчизняній науці почалося формування сучасних поглядів на інститут місцевого самоврядування, місцевій публічній владі, правовій проблематиці загалом приділяли увагу вітчизняні вчені В.Авер'янов, М.Баймуратов, В.Білоус, В.Борденюк, І.Бутко, А.Берлач, О.Батанов, М.Воронов, Р.Давидов, Н.Ісаєв, В.Кампо, О.Карлов, С.Ківалов, А.Коваленко, М.Корнієнко, В.Кравченко, П.Любченко, М.Орзіх, В.Погорілко, М.Пухтинський, Н.Руда, О.Фризький та інші вчені.

«Децентралізація державної влади визначає основний вектор сучасної правової політики України у сфері місцевого самоврядування. Перерозподіл владних повноважень з посиленням управлінської ролі муніципальних органів є одним із завдань системних реформ у різних галузях та сферах суспільного життя. Проте такий перерозподіл не має сенсу, якщо він визнається самоціллю, адже повинен відігравати інструментальну роль у досягненні демократичних цілей і завдань державного розвитку. Як визначено Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженою Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015, метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя, задля чого одними із головних векторів державного розвитку визначені «розвиток» – забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя – та «відповідальність» – забезпечення гарантій, що кожен громадянин матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах. Територіальні громади самостійно вирішуватимуть питання місцевого значення, свого добробуту і нестимуть відповідальність за розвиток

усієї країни (Розділ 1). Одночасно мету політики у сфері децентралізації становить відхід від централізованої моделі управління в 14 державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування» [61].

В Україні, на відміну від європейських держав, які зараз підвищують ефективність діючої системи управління та покращують інструменти стимулювання регіонального та місцевого розвитку, ще не завершений інституційний етап формування сучасної соціально орієнтованої системи територіальної організації влади. Ключову роль у такій системі має відігравати саме місцеве самоврядування. Реальне місцеве самоврядування на всіх рівнях територіальної організації влади – це конкретний крок у напрямку подальшої лібералізації управління на місцях, пов'язаний із вирішенням проблем формування громадянського суспільства та соціально-правової держави, посиленням захисту прав і свобод людини і громадянина, їх практичною реалізацією [55, с. 10].

Сьогодні понад 80 % потреб населення реалізується на муніципальному рівні. Відповідно, посилення управлінської ролі й правоможливостей місцевого самоврядування об'єктивно спрямоване на більш повне задоволення соціально-економічних потреб місцевих жителів і, насамперед, 15 зміцнення їхнього добробуту. Саме тому, останнім часом здійснено низку законодавчих заходів щодо розширення кола повноважень органів місцевого самоврядування у сфері надання адміністративних послуг, які сприяли підвищенню зручності отримання таких послуг, спрощенню доступу до них громадян, поліпшенню їхньої якості[22]. І, як результат, можна констатувати зменшення часових, кадрових та матеріальних витрат на надання адміністративних послуг фізичним та юридичним особам, розширення спектру таких послуг, зростання позитивної оцінки з боку їх одержувачів.

Децентралізація традиційно визначається як процес розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій при одночасному звуженні прав і повноважень відповідного центру [48, с.168–169]. При цьому розрізняють два типи децентралізації: адміністративну (бюрократичну) і демократичну. Перший тип – адміністративна децентралізація – означає розширення компетенції місцевих адміністративних органів, які діють в межах цієї компетенції самостійно і до певної міри незалежно від центральної влади, хоча і призначаються центральним урядом. Другий тип – демократична децентралізація – передбачає створення розгалуженої системи місцевого самоврядування, коли місцеві справи вирішуються не представниками центрального уряду, а особами, обраними населенням [48, с. 168–169].

Під час демократичних перетворень, які відбуваються в Україні в умовах децентралізації та реформи місцевого самоврядування, особливої уваги приділено об'єднанню територіальних громад (далі – ОТГ). Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1] та Методика формування спроможних територіальних громад [2] визначають процедуру цього процесу. В період часу з 5 лютого 2015 року по січень 2019 року в Україні вже утворено понад 838 ОТГ [3]. У контексті цих змін, по суті, відбувається трансформація первинного елемента місцевого самоврядування – територіальної громади в ОТГ. Хоча законодавство [1] містить реальні механізми об'єднання територіальних громад, водночас воно не передбачає нормативного визначення ОТГ. В юридичній літературі це питання також залишається поза увагою, науковці [5-8] здебільшого аналізують процес формування ОТГ, дискретні повноваження держави щодо об'єднання громад, досвід децентралізації різних країн. Видається, що юридична конструкція «об'єднана територіальна громада», яка в подальшому стане первинною одиницею у системі адміністративно-територіального устрою України, застосована у законодавстві без виразного розуміння її специфічних рис. На нашу думку, без розуміння сутності ОТГ неможливо на законодавчому рівні досконало визначити

правовий статус таких громад. І це актуалізує потребу у вивченні ОТГ як суб'єкта місцевого самоврядування.

Зауважимо, що територіальна громада як основний суб'єкт місцевого самоврядування в Україні була предметом розгляду багатьох вітчизняних науковців, зокрема М. Баймуратова, О. Батанова, В. Кравченка [9] та ін. Так, М. Баймуратов визначає територіальну громаду, як колектив фізичних осіб, що постійно мешкають на відповідній території та пов'язані між собою територіально особистісними зв'язками системного характеру [9, с. 341]. Основними характерними ознаки територіальної громади науковець називає територіальну, інтегративну, інтелектуальну, майнову та фіскальну [9, с. 348]. Це твердження видається найбільш вдалим, тому статті у термін «територіальна громада» вкладатимемо саме цей зміст і розглядатимемо ОТГ з огляду на запропоновані науковцем ознаки.

Ухвалений у 1997 р. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 1) визначає термін «територіальна громада» як, «жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр» [12]. На нашу думку, це визначення є надто вузьким, оскільки законодавець визначив цей термін лише через родову ознаку «жителі, об'єднані постійним проживанням» не наводячи його інших кваліфікаційних ознак. Отже, у сучасній правовій доктрині України [2; 10, 11, 12] поняття «територіальна громада» характеризується різними кваліфікуючими ознаками. При розкритті його змісту за час конституювання інституту місцевого самоврядування в Україні законодавець оперував різними термінами: «територіальна самоорганізація громадян», «громадяни, які проживають на території», «населення адміністративно-територіальних одиниць», «територіальний колектив громадян» [9, с. 336]. Така термінологічна розмаїтість породжує колізії у тлумаченні поняття «територіальна громада» і зумовлює виникнення

практичних проблем при реалізації функцій місцевого самоврядування його суб'єктами в умовах політичної, адміністративної та фінансової децентралізації.

Об'єднання територіальних громад в Україні розпочато з 5 березня 2015 року, коли набрав чинності Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1]. Основними суб'єктами об'єднання цей Закон визначає суміжні територіальні громади в межах однієї області.

Згідно із Законом (ст.4) добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та приєднання до ОТГ здійснюється з дотриманням таких умов:

1) у складі об'єднаної територіальної громади не може існувати іншої територіальної громади, яка має свій представницький орган місцевого самоврядування;

2) територія об'єднаної територіальної громади має бути нерозривною, межі об'єднаної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися;

3) об'єднана територіальна громада має бути розташована в межах території Автономної Республіки Крим, однієї області;

4) при прийнятті рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади;

5) якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання [23]. Спроможність майбутньої ОТГ для подальшого включення її до Перспективного плану, що в подальшому є підставою для отримання державної субвенції на соціально-економічний розвиток. Таким чином, визнається, що члени ОТГ є носіями певної ідентичності та традицій, мають спільні інтереси, але водночас мають обов'язки щодо підтримання належного соціально-економічного розвитку та забезпечення послугами.

У 50-ті роки ХХ ст. було вперше з наукового погляду розкрито поняття “соціальна відповідальність”. Упродовж наступних років це поняття розглядало

багато науковців та практиків. Серед іноземних науковців варто відзначити таких: Т. Дональдсон, А. Керолл, Р. Каплан, Д. Нортон, М. Фрідман, Х. Валенте, К. Мануель, С. Фігарес та інші. Також ця проблематика опрацьована в працях таких вітчизняних науковців, як О. Буян, А. Колота О. Грішнова, В. Євтушенко, М. Сухотеріна, Л. Петрашко, О. Захаркіна, В. Шаповал, Т. Хлевицька, С. Філіппова та інші. Наприклад, В. Євтушенко (2013) аналізував теоретико-методологічні, а також практичні підходи до оцінювання соціальної відповідальності. А. В. Ковалевська та Н. Л. Кусик (2012) у своїй праці здійснили комплексний аналіз методів оцінювання ефективності соціально відповідальної діяльності бізнесу. О. О. Затейщикова (2014) займалася дослідженням та систематизацією підходів до оцінювання соціальної відповідальності підприємств. Л. О. Бобко, А. В. Мазяр (2019) виявили проблеми формування та розвитку корпоративної соціальної відповідальності в нашій державі.

Незважаючи на численні дослідження у цій сфері, варто констатувати, що теоретичні аспекти формування та розвитку соціальної відповідальності бізнесу залишаються об'єктом дискусій та потребують сучасних уточнень, які ґрунтуватимуться не лише на теоретичних знаннях, а й на аналізуванні практик упровадження соціальної відповідальності в органах місцевого самоврядування.

Поняття “соціальної відповідальності” можна охарактеризувати як певні етичні межі, в яких окремі особи чи корпорації беруть на себе відповідальність за виконання свого громадянського обов'язку та дій, які принесуть користь суспільству загалом. На думку вітчизняних науковців О. Ф. Новікової, М. Є. Дейч та О. В. Панькової, соціальну відповідальність бізнесу варто розглядати як філософсько-соціологічну категорію, що відображає об'єктивно необхідні відносини між особистістю та суспільством на основі їх взаємних зобов'язань, які реалізуються у свідомій та вольовій поведінці й діяльності.

З метою визначення необхідності та міри соціальної відповідальності підприємств у ефективному формуванні та розвитку трудового потенціалу,

необхідно дати їй характеристику. Так, відповідальність за своїм змістом – широке поняття. У філософській літературі зазначається, що відповідальність – це категорія етики і права, що відображає особливе соціальне та морально-правове ставлення особистості до суспільства, яке характеризується виконанням свого морального обов'язку та правових норм [1].

На думку В. Сафін, у сутності поняття «відповідальність» присутні мотиваційно-афективна, інтелектуально-когнітивна та діяльнісно-поведінкова складові, що дозволяє говорити про інтегральність самого поняття відповідальності [2, с. 44].

В свою чергу, А. Спіркін пропонує розглядати відповідальність як систему в зв'язку з тим, що вона має низку компонентів: свободу волі, усвідомлення обов'язку, відповідність нормам поведінки [3, с. 294].

Соціальна відповідальність є самостійним видом відповідальності, якому притаманні специфічні риси.

У широкому розумінні соціальна відповідальність є сукупністю різних її видів – економічної, політичної, правової, моральної та іншої. У вузькому сенсі це специфічні характеристики, які відображають міру, ступінь прийняття будь-яким соціальним суб'єктом, групою соціальних цілей суспільства, готовність до виконання взаємних прав і обов'язків у процесі спільної діяльності з метою мінімізації можливості нанесення збитку у сталому розвитку як суспільства в цілому, так і окремим спільнотам, особистостям [4].

В.К. Грищук вважає соціальну відповідальність фундаментом, на якому проводиться розбудова всієї системи відносин у суспільстві, що дозволяє їй виступати невід'ємним елементом у макросистемі людина– держава– суспільство [5].

К. Муздибаєв зазначає, що соціальна відповідальність відображає схильність особистості дотримуватися у своїй поведінці загальноприйнятих у суспільстві соціальних норм, виконувати рольові обов'язки і її готовність відповідати за свої дії [6, с. 42].

Таблиця 1.1

Основні трактування поняття «соціальна відповідальність»

Джерело	Розуміння соціальної відповідальності
Міжнародний стандарт соціальної відповідальності ISO26000	Відповідальність організації за вплив її рішень та діяльності на суспільство і навколишнє середовище через прозоре й етичне поводження, що: а) сприяє сталому розвитку, включаючи здоров'я і добробут суспільства; б) враховує очікування зацікавлених сторін і відповідає законам; в) узгоджується з міжнародними нормами поведінки та інтегроване в діяльність всієї організації".
«Зелена книга» Європейської комісії	Концепція, що дозволяє інтегрувати в повсякденну діяльність комерційних підприємств соціальні та екологічні аспекти, а також враховувати їх у процесі добровільної взаємодії із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами, групами впливу).
Г. Боуен	Реалізація такої політики, ухвалення таких рішень або проведення такої лінії поведінки, які були би бажаними з позицій цілей та цінностей суспільства
Світова Рада Компаній за Сталий Розвиток - WBCSD	Довгострокове зобов'язання компаній поводитися етично та сприяти економічному розвитку, одночасно покращуючи якість життя працівників та їх родин, громади й суспільства загалом
Міжнародний форум лідерів бізнесу - IBLF	Сприяння відповідальній діловій практиці, яка дає вигоду бізнесу та суспільству й допомагає досягти економічного, соціального та екологічного усталеного розвитку через максимальне збільшення позитивного впливу бізнесу на суспільство з одночасною мінімізацією його негативного впливу.
Ф. Котлер	Корпоративна соціальна відповідальність - це вільний вибір компанії на користь зобов'язання підвищувати добробут суспільства, реалізуючи відповідні підходи до ведення бізнесу та виділяючи корпоративні ресурси.
Всесвітній Банк	Прийняття принципів корпоративної соціальної відповідальності – це узгодження корпоративного сектора з необхідністю управління та поліпшення економічної, екологічної та соціальної взаємодії компаній на всіх можливих рівнях (корпоративному, регіональному і глобальному).
Ю. Благов	Раціональна відповідь компанії на систему суперечливих очікувань зацікавлених сторін, спрямована на її сталий розвиток
Л.А. Грицина	Добровільна діяльність, яка перевищує визначені в законодавстві вимоги до роботи підприємства та охоплює екологічну, суспільну, трудову та економічну сфери відповідальності перед навколишнім середовищем, суспільством у цілому, територіальними громадами, працівниками, постачальниками, споживачами, акціонерами
Власна думка	ефективне управління територіальної громадою, на основі взаємодії органів влади, бізнесу та населення з метою соціального, економічного, культурного, духовного розвитку територіальної громади та збереження навколишнього середовища при дотриманні принципів підзвітності, прозорості, етичної поведінки, врахуванні інтересів стейкхолдерів, правових норм та прав людини

А. С. Шабуров характеризує соціальну відповідальність як вольове соціально обумовлене відношення суб'єкта до панівних у суспільстві норм і цінностей, що виражається у свідомому виборі суспільно значимого варіанта поведінки і активної його реалізації [7, с. 68].

Визначення соціальної відповідальності, яке акумулює в собі розуміння позитивної (перспективної) та негативної (ретроспективної) соціальної відповідальності, наводять Р.Л. Хачатуров та Р.Г. Ягутян.

Автори позиціонують відповідальність як двоєдине соціальне явище:

- а) дотримання суб'єктами суспільних відносин вимог соціальних норм;
- б) у випадку безвідповідальної поведінки, яка не відповідає приписам соціальних норм, порушує суспільний порядок – перенесення винним позбавлень особистісного чи майнового характеру [8, с. 22].

У дослідженні Г. Алоні [9] детально розглянуто принципи соціальної відповідальності, що є похідними від її концепцій, і проаналізовано різні форми прояву соціоморальної відповідальності підприємця – концепція «служіння суспільству», сприяння членам певної соціальної спільноти, соціалізація молоді та людей з обмеженими фізичними можливостями тощо. На думку автора, соціальна відповідальність повинна першочергово стати якісною характеристикою особистості, а тоді вже способом ведення бізнесу.

Як бачимо, погляди на визначення поняття соціальної відповідальності різняться, однак загальним для них є те, що відповідальність розглядається як форма взаємозв'язку і взаємодії суспільства і особи.

Соціальна відповідальність "за міжнародним стандартом ISO 26000:2010 розглядається як відповідальність організації за вплив своїх рішень та діяльності на суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору і етичну поведінку, відповідає сталому розвитку та добробуту суспільства, враховує очікування заінтересованих сторін, поширена в усій організації і не суперечить відповідному законодавству і міжнародним нормам поведінки" [6)]. Однак наразі немає погодженості в поглядах науковців на те, що входить у поняття "соціальна відповідальність бізнесу" та "соціальна

відповідальність у сфері місцевого самоврядування", хто є суб'єктами цих видів соціальної відповідальності, як співвідносяться "соціальна відповідальність бізнесу і соціальна відповідальність держави, яка роль окремих індивідів у формуванні відповідальної спільноти" [7].

Наприклад, соціальна відповідальність бізнесу часто прирівнюється до корпоративної соціальної відповідальності й розглядається як відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів, або як активна соціальна позиція компанії, що полягає у гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем. А ось соціальну відповідальність у сфері місцевого самоврядування А. Рижко пропонує розглядати як єдність трьох взаємопов'язаних й взаємообумовлюючих складових: "корпоративна соціальна відповідальність територіальної громади", "соціальна відповідальність органу місцевого самоврядування" та "соціальна відповідальність посадової особи місцевого самоврядування" [8].

Попри невизначеність у трактуванні різних видів соціальної відповідальності та недоліки їх застосування, передові комерційні та некомерційні, міжнародні та регіональні організації з усього світу все більше усвідомлюють потребу в соціально відповідальній поведінці та бачать їх переваги

Соціальна відповідальність визначається як підзвітність, як відношення особи до соціальних вимог, що виражається у конкретних діях, як свідомовольове відношення людини до пред'явлених суспільством вимог і обов'язок неухильного їх дотримання, як відповідна позитивна чи негативна оцінка діяльності людини з боку суспільства.

Соціальна відповідальність є, таким чином, одним з проявів зв'язку і взаємозалежності особи і суспільства. Враховуючи вищевикладені визначення сутності соціальної відповідальності, залежно від сфери соціальної діяльності можна виділити її основні види: політичну, моральну, суспільну, юридичну та інші види відповідальності [10].

Л. І. Грядунова зазначає, що різні види відповідальності виступають при аналізі родового поняття (соціальної відповідальності) як елементи системи. Своєю чергою, кожний з видів відповідальності має свої структурні підрозділи. З погляду сфер (конкретних форм) її прояву автор виділяє такі основні компоненти структури соціальної відповідальності: політична відповідальність, тобто відповідальність особи чи групи за дії, що торкаються соціально важливих інтересів; цивільна відповідальність, яка передбачає дотримання громадянином конституції країни та виконання відповідних обов'язків; виробнича відповідальність, що виражає відповідальність за результати своєї праці; правова відповідальність, яка проявляється у сфері взаємовідносин особи і суспільства, громадянина та держави; моральна відповідальність, тобто усвідомлена особою; відповідальність у сфері сімейно-побутових відносин [11, с. 31–38].

Відмітимо, що соціальна відповідальність в нашій країні має розвиватися, адже трактування її досить вузьке. Так само на її розвиток можуть вплинути наступні фактори, які обумовлені сучасними реаліями: глобалізація і пов'язане з нею загострення конкуренції; зростаючі розміри і вплив компаній; конкуренція компаній за персонал; зростаюча роль нематеріальних активів (наприклад, репутації, іміджу, брендів).

Також існують і обмежувальні фактори розвитку соціальної відповідальності (зокрема, в Україні): відсутність незалежної громадської експертизи соціальних і культурних проектів та програм; існуючі законодавчі обмеження розмірів і способів можливої допомоги нужденним; велика кількість прохань при обмеженості ресурсів для благодійності; відсутність системи соціально-відповідального бізнесу; відсутність системи інформування суспільства про соціальні і благодійні проекти, про інвесторів соціальних програм та системи оцінки суспільством результатів соціальних програм бізнесу; небажання деяких керівників бізнесу слідувати принципам соціальної відповідальності і брати участь у формуванні позитивного іміджу бізнесу [12, с. 132].

Соціально відповідальна діяльність будь-якої організації реалізується за умови трьох видів узгоджень (взаємозв'язків): між організацією і суспільством щодо їх очікувань та взаємного впливу їх рішень і дій (відповідальної поведінки); між організацією та її зацікавленими сторонами щодо етично відповідального потенційного чи реального впливу на приватних осіб і організації; між зацікавленими сторонами та суспільством щодо узгодження, відповідності інтересів зацікавлених сторін, на які впливає організація, та очікуваннями суспільства, оскільки хоча зацікавлені сторони є частиною суспільства, вони можуть мати інтереси, які не відповідають очікуванням суспільства [13].

Відповідно до європейської практики, соціальна відповідальність бізнесу поширюється на сім основних напрямів [14]: дотримання прав людини; дотримання вимог законодавства; ділова та корпоративна етика; захист навколишнього природного середовища; співпраця із зацікавленими сторонами (співробітниками, споживачами, акціонерами, громадою, суб'єктами господарювання); дотримання міжнародних норм поведінки; прозорість та підзвітність.

Крім того, соціальна відповідальність виникає у зв'язку з діяльністю низки суб'єктів, що відповідним чином впливають на об'єкти у соціальній сфері.

Об'єктами соціальної відповідальності підприємств виступають: співробітники підприємств; споживачі продукції та послуг; співробітники партнерських організацій; громадяни, які потребують особливої уваги з боку суспільства – діти, інваліди, сироти, вагітні жінки, пенсіонери, студенти тощо; соціальна інфраструктура – житлово-комунальне господарство, транспорт, заклади освіти, охорони здоров'я, науки, культури, спорту, екологічні споруди тощо.

До суб'єктів, які мають забезпечувати корпоративну соціальну відповідальність підприємств, відносяться: всі підприємства (організації), незалежно від форми власності; органи державної виконавчої влади та органи

місцевого самоврядування; об'єднання роботодавців усіх рівнів; профспілки всіх рівнів; об'єднання працівників, громадські організації, спеціалізовані благодійні фонди [15, с. 32].

Склад і коло інтересів зацікавлених осіб у розвитку соціальної відповідальності постійно змінюється.

У зв'язку з цим можна виділити чотири рівні соціальної відповідальності:

1. Мікрорівень – відповідальність перед персоналом, партнерами, акціонерами та споживачами. На даному рівні соціальна захищеність персоналу підприємств забезпечуються програмами та ініціативами, що спрямовані на створення і підтримку корпоративної культури, розвиток почуття корпоративної приналежності, прихильність персоналу до цінностей та ідеалів підприємства.

2. Мезорівень – відповідальність перед місцевими громадами.

3. Макрорівень – відповідальність перед державою.

4. Мегарівень – відповідальність перед світовою спільнотою [16].

Також вітчизняні дослідники виділяють базовий, корпоративний та вищий рівні соціальної відповідальності.

Перший (базовий) рівень – бізнес платить податки у повному обсязі і легально, тим самим кошти надходять до бюджету, звідки розподіляються на ті ж самі соціальні програми.

Другий (корпоративний) рівень – соціально відповідальний бізнес повинен платити економічно обґрунтовану зарплату. Не секрет, що зараз бізнес часто економить на зарплаті, розглядаючи її як частину своїх витрат. З одного боку, це так. Але з іншого – бізнес повинен зрозуміти, що висока зарплата дозволяє людині витратити гроші на підтримку свого здоров'я, на освіту, на культуру. Третій (вищий) рівень – соціально відповідальний бізнес на добровільній основі займається добродійністю.

Про це зазначено в «Зеленій книзі з корпоративної соціальної відповідальності», сформованій Європейською комісією, за визначенням якої КСВ – це концепція, згідно з якою компанії інтегрують соціальні й екологічні

питання у свою комерційну діяльність і взаємодіють із зацікавленими сторонами на добровільній основі [2].

У Глобальному договорі ООН визначено основні принципи КСВ бізнесу, в якому зазначено такі напрями, як права людини, трудові відносини, довкілля та протидія корупції, в межах яких наголошено на тому, що ділові кола:

повинні підтримувати та поважати захист проголошених на міжнародному рівні прав людини;

не повинні бути причетними до порушень прав людини;

повинні підтримувати свободу об'єднань і реальне визнання права на укладання колективних договорів;

повинні виступати за ліквідацію всіх форм примусової праці;

повинні виступати за повну ліквідацію дитячої праці;

повинні виступати за повну ліквідацію дискримінації у сфері праці та зайнятості;

повинні підтримувати підхід до екологічних питань, заснований на принципі обережності;

повинні запроваджувати ініціативи, спрямовані на підвищення відповідальності за стан довкілля;

повинні сприяти розвитку та розповсюдженню екологічно безпечних технологій;

повинні протидіяти всім формам корупції, включно зі здирництвом і хабарництвом [6].

На розвиток КСВ в Україні спрямовано Концепцію реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р [7].

Дослідження соціальної відповідальності у сучасній літературі охоплює широке коло аспектів, та набуло актуальності досить недавно. Питанню соціальної відповідальності присвячені роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Однак недостатньо приділяється уваги питанням соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування.

Перш за все розглянемо більш детально об'єкт дослідження - органи місцевого самоврядування.

Під час демократичних перетворень, які відбуваються в Україні в умовах децентралізації та реформи місцевого самоврядування, особливої уваги приділено об'єднанню територіальних громад (далі – ОТГ). Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1] та Методика формування спроможних територіальних громад [2] визначають процедуру цього процесу. В період часу з 5 лютого 2015 року по січень 2019 року в Україні вже утворено понад 838 ОТГ [3]. У контексті цих змін, по суті, відбувається трансформація первинного елемента місцевого самоврядування – територіальної громади в ОТГ. Хоча законодавство [1] містить реальні механізми об'єднання територіальних громад, водночас воно не передбачає нормативного визначення ОТГ. В юридичній літературі це питання також залишається поза увагою, науковці [5-8] здебільшого аналізують процес формування ОТГ, дискретні повноваження держави щодо об'єднання громад, досвід децентралізації різних країн. Видається, що юридична конструкція «об'єднана територіальна громада», яка в подальшому стане первинною одиницею у системі адміністративно-територіального устрою України, застосована у законодавстві без виразного розуміння її специфічних рис. На нашу думку, без розуміння сутності ОТГ неможливо на законодавчому рівні досконало визначити правовий статус таких громад. І це актуалізує потребу у вивченні ОТГ як суб'єкта місцевого самоврядування.

Зауважимо, що територіальна громада як основний суб'єкт місцевого самоврядування в Україні була предметом розгляду багатьох вітчизняних науковців, зокрема М. Баймуратова, О. Батанова, В. Кравченка [9] та ін. Так, М.

Баймуратов визначає територіальну громаду, як колектив фізичних осіб, що постійно мешкають на відповідній території та пов'язані між собою територіально особистісними зв'язками системного характеру [9, с. 341]. Основними характерними ознаки територіальної громади науковець називає територіальну, інтегративну, інтелектуальну, майнову та фіскальну [9, с. 348]. Це твердження видається найбільш вдалим, тому статті у термін «територіальна громада» вкладатимемо саме цей зміст і розглядатимемо ОТГ з огляду на запропоновані науковцем ознаки.

Ухвалений у 1997 р. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 1) визначає термін «територіальна громада» як, «жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр» [12]. На нашу думку, це визначення є надто вузьким, оскільки законодавець визначив цей термін лише через родову ознаку «жителі, об'єднані постійним проживанням» не наводячи його інших кваліфікаційних ознак. Отже, у сучасній правовій доктрині України [2; 10, 11, 12] поняття «територіальна громада» характеризується різними кваліфікуючими ознаками. При розкритті його змісту за час конституювання інституту місцевого самоврядування в Україні законодавець оперував різними термінами: «територіальна самоорганізація громадян», «громадяни, які проживають на території», «населення адміністративно-територіальних одиниць», «територіальний колектив громадян» [9, с. 336]. Така термінологічна розмаїтість породжує колізії у тлумаченні поняття «територіальна громада» і зумовлює виникнення практичних проблем при реалізації функцій місцевого самоврядування його суб'єктами в умовах політичної, адміністративної та фінансової децентралізації.

Об'єднання територіальних громад в Україні розпочато з 5 березня 2015 року, коли набрав чинності Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1].

В Україні відбувається формування об'єднаних територіальних громад. Проведений аналіз засвідчує, що питання їхнього створення, функціонування та припинення діяльності недостатньо врегульовані, що створює проблеми у розумінні сутності ОТГ і щоденних практиках цих суб'єктів місцевого самоврядування. Результати дослідження підтверджують гостроту політико-правового дискурсу та інших досліджень щодо права населення громад на самоорганізацію [21] і прав територіальних громад як територіально-адміністративних одиниць на управління своєю територією та ресурсами [22; 23]. Слід додати, що у територіальних громадах, які увійшли до складу ОТГ, соціальні відносини між її членами вже є усталеними, вони вдосконалювались на основі їхньої безпосередньої комунікальної взаємодії. Кожна із громад мала свій особливий зміст повсякденного життя, свою культуру, традиції, цінності та історію - свою власну місцеву ідентичність.

Ми під соціальною відповідальністю органів місцевого самоврядування розуміємо як ефективне управління територіальної громадою, на основі взаємодії органів влади, бізнесу та населення з метою соціального, економічного, культурного, духовного розвитку територіальної громади та збереження навколишнього середовища. При цьому ефективність зазначеного управління залежить від рівня дотримання принципів соціальної відповідальності. До таких принципів відносять підзвітність, прозорість, етичну поведінку, врахування інтересів стейкхолдерів, дотримання правових норм та прав людини [2, с. 236].

Відповідно до такого визначення напрямами реалізації соціальної відповідальності органами місцевого самоврядування є:

- надання якісних послуг населенню територіальної громади;
- здійснення заходів направлених на добробут членів територіальної громади;
- благоустрій територій;
- проведення заходів спрямованих на збереження екології тощо.

Разом з тим, важливим напрямом соціальної відповідальності органами місцевого самоврядування, може виступати підвищення компетентності посадових осіб та зацікавлених сторін (наприклад, громадських організацій та бізнесу) в питаннях соціальної відповідальності. Якщо говорити про бізнес, то взаємодія з органами місцевого самоврядування в сфері соціальної відповідальності дозволяє позитивно вплинути на результати його діяльності.

Реалізація соціальної відповідальності органами місцевого самоврядування має включати основні елементи: місію, мету, принципи, форми реалізації, моніторинг реалізації. Складові механізму реалізації соціальної відповідальності органами місцевого самоврядування представлені на рис. 1. 1.

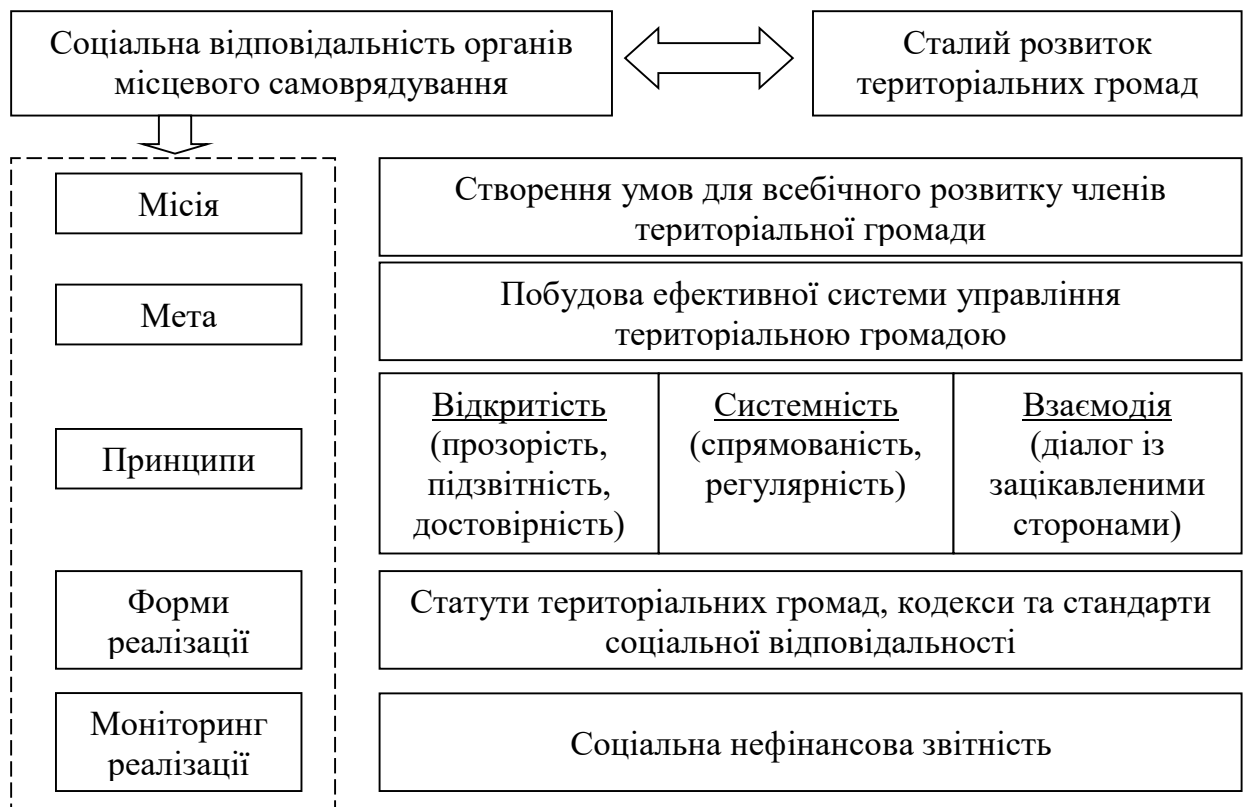

Рис. 1.1 Складові механізму реалізації соціальної відповідальності органами місцевого самоврядування

Зазначені на рис. 1.1 складові, утворюють механізм, який вносить упорядкованість в процес реалізації соціальної відповідальності на місцевому рівні та спрямовується на сталий розвиток. Сталий розвиток територіальних громад передбачає гармонізацію соціальної, економічної та екологічної складових продуктивних сил, які спрямовані на збереження навколишнього

середовища та створення можливостей для досягнення високого рівня життя. Саме соціальна відповідальність дозволяє досягти такого стану територіальної громади.

Таким чином, реалізація соціальної відповідальності органами місцевого самоврядування сприяє сталому розвитку територіальних громад через проведення відповідних заходів та дотримання принципів.

1.2 Проблеми та тенденції розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування в сучасних умовах функціонування

Розвиток демократичного суспільства в сучасній Україні передбачає здійснення управління державою українським народом, а влада народу, як основна засада прямої демократії, має бути основним підґрунтям існування держави. Реалізація права українського народу на владу полягає у безпосередній можливості впливу на вирішення питань як загальнодержавного, так і місцевого значення, а відповідно – інституціями місцевого самоврядування. Лише з моменту незалежності, українці стали відроджувати місцеве самоврядування тоді, коли більшість зарубіжних країн вже довгий час займались розбудовою і втіленням ефективної місцевої влади. Тож запозичивши досвід зарубіжних сусідів, з кожним роком українці розбудовували владу на місцях та відстоювали своє право на безпосереднє вирішення питань місцевого значення, що призвело до удосконалення та зміцнення демократичного суспільства.

Місцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

За оцінками науковців, децентралізація влади місцевого самоврядування є найбільш успішною реформою України, про це свідчить не тільки позитивна динаміка створення ОТГ, а і позитивні показники діяльності вже створених ОТГ.

Практична реалізація процесу об'єднання територіальних громад розпочалась у середині 2015 року, у результаті чого було утворено 159 ОТГ, що об'єднали 793 територіальні громади [1, с. 534]. У 2016 р. кількість ОТГ зросла в 2.3 рази, таким чином, станом на початок 2017 р. в Україні налічувалося 366 ОТГ, які об'єднали 1740 місцевих рад і в яких проведено перші місцеві вибори [1, с. 535]. Позитивна динаміка збільшення ОТГ продовжувала дану тенденцію: у 2017 році – 665 ОТГ, у 2018 році - 806 ОТГ і в 2019 році кількість ОТГ сягнула 1029 одиниць, 2020 році кількість становить 1045 ОТГ, 2021 рік -1438 громад.

Динаміку створення ОТГ на території країни в період 2015-2021 рр. представлено на рис. 1.2

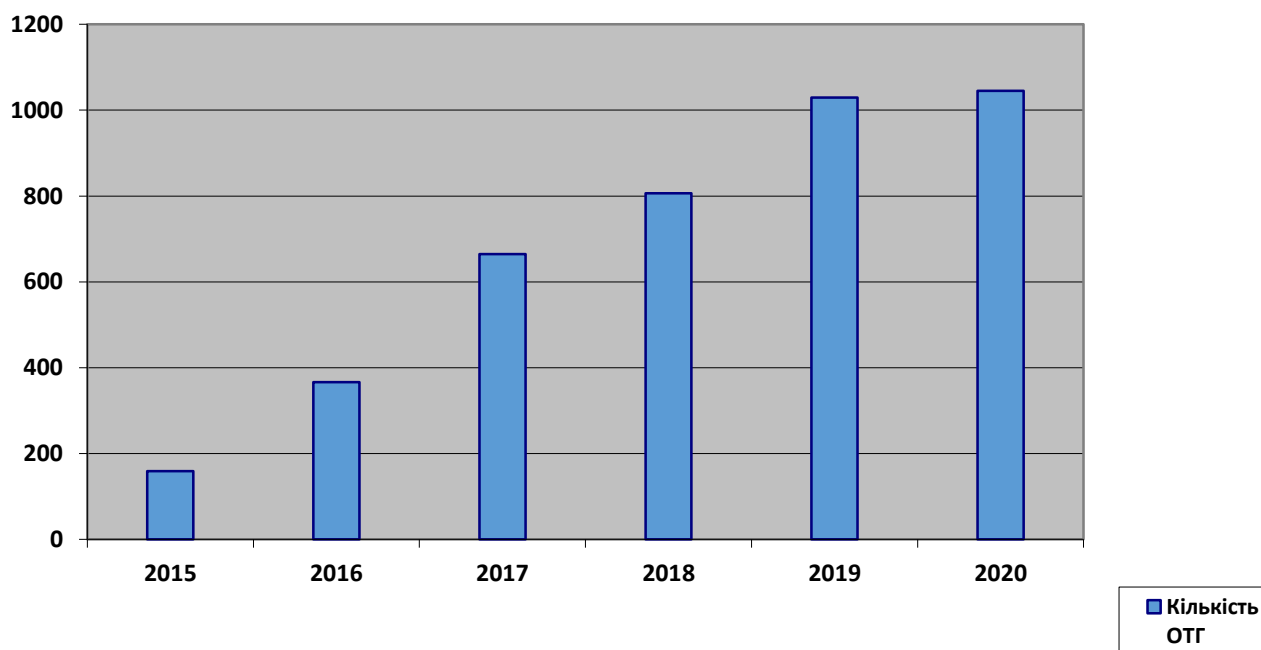

Рис.1.2 Динаміку створення ОТГ на території країни в період 2015-2021рр.

Дослідження поняття та сутності повноважень органів місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних країнах передбачає необхідність звернення до понятійно-категоріального апарату як інституту місцевого самоврядування для співвідношення понять «компетенція» і «повноваження» та надання визначення поняттю «повноваження», а також виокремлення саме тих інституцій, які належать до органів місцевого самоврядування, та формування їх характеристики. В Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» одночасно використовуються терміни «повноваження» і «компетенція», кожен з яких має окреме доктринальне визначення, зміст та ознаки, які іноді вживаються змістовно дублюючи один одного у тексті зазначеного закону.

Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста.

У вітчизняному законодавстві, що стосується місцевого самоврядування, зафіксовано таке визначення категорії "громада": територіальна громада - це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів декількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Дослідження повноважень органів місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних країнах є актуальним питанням в умовах інтеграції України з Європейським Союзом та вибору шляху децентралізації, адже саме досвід зарубіжних країн, які ефективно розвивають місцеве самоврядування

дозволить зробити висновки про недоліки та переваги реалізації влади на місцях в Україні, а також проаналізувати ефективність та результативність

здійснення повноважень органів місцевого самоврядування зарубіжних країн.

На сьогодні українське суспільство є як ніколи активним, адже через форми безпосередньої демократії висловлює занепокоєння рівнем державної

влади та влади на місцях, що свідчить про високий рівень громадянського

суспільства, ліквідацію байдужості до владних рішень та бажання об'єднуватись, і, зокрема, займатись вирішенням містянами власних питань.

Відповідно до Конституції України, Закону України "Про місцеве самоврядування" можна виділити такі види територіальних громад: територіальна громада села; територіальна громада селища; територіальна громада міста; територіальна громада кількох поселень у випадку їх добровільного об'єднання у єдину громаду; територіальна громада району у місті.

Неодмінною умовою успішного функціонування системи місцевого самоврядування є наявність представницького органу. Ради є головним елементом у системі всіх органів місцевого самоврядування. Саме вони формує та контролює виконавчі органи місцевого самоврядування, має значні повноваження щодо призначення посадових осіб місцевого самоврядування, визначає курс розвитку поселення.

Необхідність формування ради обумовлена рядом чинників. Мається на увазі, у першу чергу, що територіальна громада в сучасних умовах не може здійснювати управління на професійній та більш-менш постійній основі. Внаслідок цього територіальна громада вимушена утворювати орган, який б представляв її інтереси у взаєминах з виконавчими органами місцевого самоврядування, державною владою, іншими місцевими співтовариствами, підприємствами, установами, громадянами.

Саме тому, вищезначені форми безпосередньої демократії на місцевому рівні повинні органічно доповнюватися представницькою демократією, яка в Україні існує у формі рад. Крім того, представницькі та безпосередні форми демократії на місцевому рівні не тільки доповнюють, але й обмежують один одного, створюючи систему політичних противаг: громада не дає зосередити всю повноту влади в руках ради, а правила організації безпосередньої демократії, що встановлюються радою запобігають охлократії. Крім того, саме

завдяки власним представникам, соціальна спільнота усвідомлює себе в якості такої і може виступати в якості єдиної консолідованої політичної сили.

Сільські, селищні, міські, районні в місті (у разі їх створення) ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

В умовах військових дій в Україні соціально-економічні реалії змінилися, що потребує перегляду напрямів та критеріїв соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування. У кожного свій фронт, свій фронт і в публічному адмініструванні. Однак нові умови, в яких опинилася Україна внаслідок військової агресії Росії, обумовлюють необхідність посилення соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування не тільки на національному, а й на глобальному рівні з виділенням додаткових напрямів і критеріїв. В. Ткач стверджує, що під час воєнного стану соціальна відповідальність органів місцевого самоврядування змінилася на благодійність і волонтерство, а саме: допомога внутрішньо переміщеним особам; допомога збройним силам України [10].

Однак слід зауважити, що соціальна відповідальність органів місцевого самоврядування цим не обмежується та охоплює й інші напрями діяльності, серед яких відповідальність перед своїми працівниками. Розуміючи цінність постійного персоналу, який володіє потрібними якостями, відбувається переселення працівників у місця релокації роботи, завдяки чому формується сильна соціальна культура організації.

Така поведінка позитивно впливає на позиції органів мв, адже формує позитивний імідж в очах населення. Частина організацій для захисту своїх співробітників перейшла на дистанційний режим праці, безумовно, в тих сферах діяльності, де це було можливо. У даному випадку важливо зберегти соціальний клімат і згуртованість працівників, що можливе зробити шляхом не тільки колективного обговорення робочих питань через ZOOM, Microsoft Team, а й спілкування на побутові теми.

Ключовим важелем забезпечення ефективного розвитку територіальних громад в сучасних умовах виступає стійка та соціально відповідальна влада, що по своїй суті охоплює як соціальні запити громадян, так і кращі управлінські практики. В сучасних складних умовах економічного, політичного, демографічного, соціального розвитку України саме соціальна відповідальність може стати об'єднуючою національною ідеєю, яка допоможе знайти вихід із затяжної системної кризи, що охопила усі сторони суспільного життя. Поняття соціальної відповідальності виникло у сфері бізнесу в кінці XIX — на початку XX ст., як «концепція служіння» [7], що вперше змістила акцент уваги підприємницьких структур з потреби накопичення капіталу на проблеми громадськості і, як результат, зобов'язала бізнес враховувати інтереси суспільства в процесі їх діяльності, беручи на себе відповідальність за її вплив на інших людей, громаду та навколишнє середовище загалом.

Активний розвиток і трансформація суспільства наприкінці XX ст. [3, с. 227] (глобалізація економічного простору, інтелектуалізація праці й виробництва, зростання загрози техногенних та екологічних катастроф, соціалізація трудових відносин тощо) створили підґрунтя для розширення поля реалізації процесів управлінської діяльності і сприяли виокремленню соціальної відповідальності із сфери бізнесу у сферу управління. Соціальна відповідальність органів державної влади та органів місцевого самоврядування виражається через поєднання правового, соціального й морального ставлення службовців до інтересів та цілей держави й суспільства. Реалізація соціальної відповідальності на кожному рівні державного управління має свою специфіку: якщо на вищих щаблях влади вона сприймається громадянами як певний абстрактний обов'язок забезпечити гідний рівень розвитку країни загалом, то на рівні громад вона набуває рис очікування громадськістю конкретних кроків або дій від органів влади та муніципалітету у конкретних ситуаціях, що склалися на відповідній території.

Сучасний розвиток територіальних громад в Україні відбувається в абсолютно нових умовах і характеризується високим ступенем інтенсивності та

динаміки, що пов'язано передусім із проведенням реформи децентралізації та, зокрема, об'єднанням територіальних громад.

З реалізацією реформи децентралізації, яка розпочалася в Україні у 2014 р., посилюється вплив на фінансово-матеріальну базу територіальних громад, а саме:

місцеві органи влади можуть самостійно формувати та затверджувати свої місцеві бюджети, не чекаючи затвердження державного бюджету;

значно розширено джерела наповнення місцевих бюджетів для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування видаткових повноважень;

існуючу систему балансування доходів і видатків місцевих бюджетів замінено принципово новою системою горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя;

запроваджено нові види міжбюджетних трансфертів (освітня та медична субвенції, субвенція на підготовку робітничих кадрів, базова та реверсна дотації);

на законодавчому рівні визначено механізм розрахунку нових видів міжбюджетних трансфертів;

надано право самостійно встановлювати ставки податків у граничних межах, визначених законодавством, і надавати пільги з їх сплати [2].

Після децентралізації бюджети адміністративно-територіальних одиниць здобули нові фінансові можливості та водночас обов'язки.

Реформування українського суспільства під впливом децентралізаційних змін стали вирішальним поштовхом до реформування інституту місцевого самоврядування в напрямку запровадження нового формату управління на основі соціальних відносин і, як результат, формування соціально відповідальної територіальної громади. Закономірності становлення і розвитку соціально відповідального місцевого самоврядування сформулювали його особливості, напрями та принципи діяльності. У найзагальнішому значенні,

термін «муніципальний» (місцевий) у перекладі з латинського з одного боку розглядається як «такий, що взяв на себе тягар місцевих турбот», з іншого – як «самоврядна громада» [9, с.45]. У системі муніципальної служби поняття «відповідальність» широко вживається під час оцінювання управлінської діяльності посадовців, характеризуючи їхнє ставлення до дорученої справи [6]. Тому теоретична характеристика поняття соціальної відповідальності місцевих службовців як правило, відбувається з двох сторін: — по-перше, це усвідомлення органами місцевого самоврядування свого обов'язку, свого соціального призначення перед громадянами, перед суспільством за свої дії (бездіяльність) та можливі соціальні наслідки, які вони несуть за собою; [6]

по-друге, це цілісна система відносин, взаємозв'язків і спільних узгоджених активних дій, серед яких домінує позитивна соціальна позиція кожного представника місцевого соціуму громади, представників влади і господарюючих суб'єктів, ідентифікація їх поведінки до збагачення спільних соціальних цінностей, здатність до підвищення соціального внеску в суспільно значущу діяльність, готовність до відповідальності за власні і спільні вчинки перед суспільством. З огляду на це, напрямами реалізації соціальної відповідальності органами місцевого самоврядування є:

якісне виконання покладених на них власних і делегованих повноважень; надання якісних адміністративних послуг населенню територіальної громади;

збільшення ресурсоефективності: ефективне розпорядження наявними ресурсами, робота з розширення матеріальної бази (джерел фінансування місцевого бюджету);

забезпечення балансу інтересів різних груп населення, врахування думок та інтересів громадської, підвищення рівня їх довіри;

забезпечення ефективної взаємодії з населенням, громадськими організаціями та бізнес-структурами, підвищення їх компетентності в питаннях соціально відповідальної діяльності;

здійснення заходів направлених на добробут членів територіальної громади;

формування стратегій і програм розвитку, благоустрій територій;

проведення заходів спрямованих на збереження екології (зменшення використання енергії, води, паперу тощо);

забезпечення прогресу у людському розвитку населення і економічному розвитку територій загалом.

Рис. 1.3 Компоненти формування соціально комфортного середовища для життя територіальної громади

У більш широкому розумінні, соціальна відповідальність органів місцевого самоврядування являє собою систему ефективного управління територіальною громадою, що включає економічні, соціальні, екологічні заходи, з метою підвищення рівня життя населення цієї громади та забезпечення її сталого розвитку.

Реалізація таких заходів відбувається на засадах узгодженої взаємодії суб'єктів (рис. 1.3), чия життєдіяльність реалізується в межах конкретної територіальної одиниці розташування громади та з обов'язковим дотриманням основних принципів, що визначають ефективність практичної реалізації їх управлінської діяльності, а саме [2, с. 160; 7]:

- підзвітність - відповідальність перед органами контролю з одного боку та громадою (особами, яких стосуються та на кого впливають рішення місцевої влади) з іншого та передбачає оприлюднення результатів діяльності у формі звітів, розміщення узагальненої інформації на веб-сайтах, підготовка публікацій тощо;

- прозорість – відкритість рішень і діяльності, що проявляється у готовності до обміну інформацією (закони України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації»), інформування ЗМІ та громадян про свою діяльність, доступності засідань колегіальних органів влади, що сприяє контролю над діяльністю органу муніципального управління з боку територіальної громади та спонукає їх удосконалювати діяльність для підвищення якості управлінських, адміністративних, соціальних та інших послуг;

- етичність поведінки посадових осіб – ґрунтується на нормах рівності, чесності, сумлінності та проявляється через затвердження муніципалітетами відповідних кодексів чи правил етичної поведінки та стимулювання їх дотримання керівництвом;

- врахування інтересів зацікавлених сторін – є ключовим у забезпеченні якісного життя у громаді для всіх мешканців через реагування місцевої влади

на потреби й очікування громади та повагу до її позиції, заохочення участі громадськості у розробленні та реалізації рішень місцевих органів влади;

- дотримання норм права (у тому числі міжнародних) – інформованість про норми закону та політику його неухильного дотримання, додержання міжнародних норм поведінки і права, відмова від безпідставного застосування влади;

- дотримання прав людини як особистості – захищеність прав членів громади без отримання вигоди з одного боку та співпраця з організаціями громадянського суспільства з іншого, що сприяють нормальному розвитку громади, співпраці влади та громадянина і як наслідок ефективному соціальному партнерству.

Важливо підкреслити, що інтеграція складових корпоративної соціальної відповідальності в мережі “влада – бізнес – населення – суспільні організації” в місцевому самоврядуванні створює передумови солідарної конструктивної взаємодії і позитивного взаємовпливу на досягнення і підтримку належного рівня взаємної відповідальності задля спільного подальшого розвитку. КСВ у місцевому самоврядуванні не є засобом примусу чи впливу на жителів чи суб’єктів господарювання.

Таблиця 1.3

Напрями інтегрованої (спільної) корпоративної соціальної відповідальності в місцевому самоврядуванні, учасники її формування і забезпечення

Суб’єкти КСВ на рівні ТГ	Суб’єкти КСВ на рівні територіальних громад Найбільш імовірні напрями участі у формуванні КСВ
Держава	приєднання і дотримання 10 основних принципів глобального договору ООН у сфері прав людини, трудових відносин, належного природокористування та протидії корупції; затвердження і дотримання принципів “чесної” влади; прозорість діяльності; підтримка і розвиток демократичного устрою; затвердження стандартів системи соціальної відповідальності; – консолідація зусиль по підвищенню КСВ (створення центрів розбудови, інституційне забезпечення); соціалізація політик, стратегій, програм, планів і проектів розвитку і поглиблення КСВ в суспільному житті – соціально відповідальній держави тощо
Органи місцевого самоврядування	Створення фундаменту розвитку корпоративної громадської відповідальності адміністративно-територіальних одиниць шляхом: запровадження стандартів організації (ISO): стандарт ISO 14000, який допомагає обирати напрями, встановлювати і здійснювати зусилля з

	покращення корпоративної соціальної відповідальності за навколишнє середовище; соціальна підтримка муніципальних підприємств; стандарт ISO 8000 “соціальна відповідальність”; добровільний моніторинг і сертифікація та оцінювання умов праці в міжнародних компаніях та глобальних ринках через формування розвиток прав суспільства і поліпшення якості життя; створення умов розвитку КСВ, стимулювання і підтримка її процесів; розробка політики і програми розвитку КСВ у місцевому самоврядуванні на принципах соціальної відповідальності влади, бізнесу, громадських організацій і жителів
Суб’єкти господарювання в різних сферах суспільного життя	дотримання соціально-економічних прав працівників, згідно з кодексами Закону про працю, повне і якісне виконання обов’язків перед підлеглими, владою і кооперуючими організаціями; врахування інтересів працівників, встановлення додаткових пільг і гарантій; дотримання обов’язків з оздоровлення і підвищення кваліфікації; – сумлінна сплата податків державі; виконання вимог законодавства України; виробництво якісної продукції і послуг; позитивний вплив на розвиток суспільства; реалізація благодійних і спонсорських проектів; здійснення заходів і підтримка позитивного іміджу і позитивної громадської думки; надання кредитів на соціальні і благодійні проекти територіальних громад; соціально-відповідальне ставлення до надання послуг, вимог виробників і споживачів тощо
Людина	наявність переконань і усвідомлення необхідності брати участь у прогресивних процесах розвитку суспільства; дотримуватись принципів і соціальних норм у суспільних відносинах при узгодженні власних інтересів з інтересами суспільства, інших індивідів і суб’єктів, задіяних у суспільних відносинах; підтримка позиції державної і місцевої влади в питаннях соціального розвитку; продукувати бажання і здатність до громадянських обов’язків тощо

Це добровільне поєднання людей, суб’єктів суспільних відносин у відповідних сферах, галузях і процесах діяльності за рахунок усвідомлення і прояву суспільно значущої поведінки, соціальної відповідальності перед суспільством, місцевою і державною владою за прийняття соціальних норм соціального буття і несення відповідальності (соціальної, економічної, фінансової, політичної тощо) за їх порушення чи недотримання. У кожній із наголошених сфер створюються і рівні прояву КСВ (рис. 1.4).

Як показано на рис. 1.4, базовим щаблем формування соціальної зрілості відповідальності є кожна окрема людина як особистість, виконавець чи керівник, яка повинна проявляти свою соціальну свідомість і відповідальність залежно від соціального статусу і посади, яку займає. Провідниками ідей і модераторами заходів розвитку КСВ у місцевому самоврядуванні територіальних громад є ОМС, які через призму концепції сталого розвитку

повинні створювати й активізувати його чинники. Втім, досягнення паритету соціальної відповідальності між людиною, суспільством і органами влади різних рівнів, суб'єктами господарювання економічної і соціальної сфер в умовах постійних змін – надзвичайно складне завдання.

Рис. 1.4. Ієрархічні рівні прояву корпоративної соціальної відповідальності в місцевому самоврядуванні

На сьогодні належних суспільно значущих результатів діяльності місцевої влади в напрямі розвитку соціальної відповідальності не спостерігається. Щоденно в інформаційних новинах засобів масової інформації приводяться приклади падіння моральності, культури і втрати загальнолюдських цінностей. У суспільстві зменшується людський капітал, суспільство розшаровується, погіршується соціально-економічний стан цілих галузей, зростає нерівність, з'являється підґрунтя для екстремальних і негативних вчинків. Влада втрачає легітимність.

Таким чином, помітно, що шлях до формування та розвитку соціально орієнтованої економіки та суспільства в Україні є набагато складнішим, ніж в інших країнах.

Підсумовуючи вищенаведене, соціальну відповідальність органів місцевого самоврядування можна розглядати і як інститут, який здійснює законодавчо обґрунтовану діяльність, що у короткостроковій і середньостроковій перспективах спрямована на підвищення ефективності використання наявних місцевих ресурсів та розширення матеріального базису життєдіяльності громади і, як наслідок, забезпечення якісного життя її жителів.

При цьому досягнення запланованих результатів повинне відбуватися тільки активною комунікацією з громадою, що є досить специфічною рисою в контексті місцевого управління та несе в собі як певні додаткові можливості (громадські обговорення, активний і безпосередній обмін думками, інші прямі демократичні процедури), так і певні ризики (розгортання стихійних і організованих протестів, активне і безпосереднє висловлювання незадоволення у разі прийняття невдалих або непопулярних рішень, або ігнорування насущних проблем громади) [2, с. 161].

Варто відмітити, що умови формування й розвитку системи соціальної відповідальності в Україні суттєво відрізняються від інших країн.

Як показала практика, на шляху розвитку соціальної відповідальності в нашій країні постає дуже багато як загальних, так і специфічних проблем, а точніше:

1) Україна ще й досі не пододала наслідки глибокої й гострої соціально-економічної кризи, яка вразила не лише економіку, а й усі соціальні та політичні інститути одночасно;

2) соціальна орієнтація ринкової економіки поки що є скоріше декларацією, ніж фактом, а ринкові відносини й інститути як необхідна умова широкого розвитку соціальної відповідальності ще лише формуються в нашій країні [4];

3) в Україні сформувалася вкрай поляризована соціальна структура призвела до майнового розшарування населення, недопустимого для цивілізованих країн [5];

4) поширена в українському правлінні корупція та корпоративність інтересів і настроїв є значною перешкодою на шляху до цивілізованої соціальної відповідальності;

5) феноменом вітчизняної економіки є різноспрямованість особистих інтересів керівників і чиновників та соціально-економічної ефективності діяльності підприємств [9, с. 49];

6) держава, виступаючи одночасно з трьох позицій – власника, адміністратора і гаранта інтересів громадян, сьогодні не виявляє соціальної відповідальності, не захищає громадянина – ні підприємця, ні найманого працівника;

7) відсутнє дієве законодавче забезпечення системи соціально відповідального управління та ігнорування й невиконання чинних законів усіма суб'єктами цих відносин (в т.ч. органами державної влади), що веде до розмивання ціннісно-нормативної системи українського суспільства та не сприяє поширенню практики соціально відповідальної поведінки.

Основними напрямками розвитку соціально відповідальної діяльності має стати в першу чергу подолання перелічених вище перешкод і проблем на всіх рівнях управління шляхом: формування ідеології і культури соціальної відповідальності шляхом паралельної розбудови інноваційної, інтелектуальної економіки з моральною та етичною; активізація й підвищення ефективності держави (як власника, роботодавця, законодавця, арбітра, посередника, координатора, гаранта дотримання законів) у організації соціально відповідальної діяльності; створення сприятливого економічного клімату шляхом боротьби з корупцією, що призведе до оздоровлення національної економіки, її детінізації і поступового відродження; забезпечення державою суворого дотримання існуючих законів, приведення усіх суб'єктів соціально-трудових відносин до ступеня базової соціальної відповідальності; оздоровлення морального клімату в суспільстві та відновлення довіри до державних інститутів та держслужбовців; ефективного розвитку соціально відповідальної поведінки, формування повноправних органів – сторін

соціального партнерства; активізація соціальної свідомості й ролі найманих працівників як учасників соціального діалогу, активізації ролі профспілок; створення механізму, який пов'язував би можливості державних і муніципальних преференцій (бюджетних кредитів, податкових пільг, державних замовлень) з рівнем соціальної відповідальності бізнесу й ефективності соціально-трудових відносин на конкретному підприємстві; формування, виховання у всіх громадян соціальної компетентності і нормативноправової підготовленості у питаннях прав людини (як найманого працівника, як споживача, як громадянина), екологічної грамотності, здорового способу життя, моральності тощо.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Процеси децентралізації в сучасних умовах мають на меті створення нових, прогресивних, потужних та спроможних об'єднаних територіальних громад (далі ОТГ). Реформування місцевого самоврядування, що наразі триває в Україні має забезпечити сталий розвиток самодостатніх територіальних громад та гарантувати населенню економічне майбутнє, працевлаштування та добробут особливо в теперішніх передкризових умовах розвитку економіки. У цьому контексті вирішального значення набувають питання переходу громад зі стану об'єкта управління у стан суб'єкт управління, залучення широких верств суспільства до управління розвитком своїх громад шляхом ефективного розвитку соціальної відповідальності.

Об'єднання територіальних громад в Україні розпочато з 5 березня 2015 року, коли набрав чинності Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Основними суб'єктами об'єднання цей Закон визначає суміжні територіальні громади в межах однієї області.

Соціальна відповідальність – це концепція, що заохочує ОТГ враховувати інтереси суспільства, беручи на себе відповідальність за вплив діяльності ОТГ

на споживачів, стейкохолдерів, працівників, громади та навколишнє середовище в усіх аспектах своєї діяльності.

Під корпоративною соціальною відповідальністю в місцевому самоврядуванні потрібно розуміти цілісну систему відносин, взаємозв'язків і спільних узгоджених активних дій, серед яких домінує позитивна соціальна позиція кожного представника місцевого соціуму громади, представників влади і господарюючих суб'єктів, ідентифікація їх поведінки до збагачення спільних соціальних цінностей, здатність до підвищення соціального внеску в суспільно значущу діяльність, готовність до відповідальності за власні і спільні вчинки перед суспільством.

Підсумовуючи вищенаведене, соціальну відповідальність органів місцевого самоврядування можна розглядати і як інститут, який здійснює законодавчо обґрунтовану діяльність, що у короткостроковій і середньостроковій перспективах спрямована на підвищення ефективності використання наявних місцевих ресурсів та розширення матеріального базису життєдіяльності громади і, як наслідок, забезпечення якісного життя її жителів.

Враховуючи вищенаведене, можна зробити такі висновки: належний стан і якість реалізації КСВ у місцевому самоврядуванні потрібно розглядати як активний чинник розвитку потужності і зміцнення соціального капіталу системи організації та управління місцевими справами, який зміцнює соціальний порядок і розширює ментальні можливості його нових характерних рис і параметрів, а також підвищує суспільну активність стосовно реалізації регіональної політики. Розширенню меж і прояву КСВ у місцевому самоврядуванні і ОМС будуть сприяти регламентні процедури і комунікації у внутрішньому середовищі і із зовнішнім світом (розробки і запровадження внутрішніх стандартів взаємовідносин і виконання посадових обов'язків на принципах КСВ – кодексів КСВ, кодексів внутрішньої соціально відповідальної поведінки і соціально відповідальних відносин та інших документів).

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ЩОДО РОЗВИТОКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЧОРАЙШЕНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Характеристика Вчорайшенської ОТГ та аналіз фінансово-економічних показників його діяльності

Житомирська область знаходиться на півночі України в межах Поліської низовини, на півдні – в межах Придніпровської височини.

Географічно Житомирщина є прикордонним регіоном, який на півночі безпосередньо межує із Республікою Білорусь. Розміщення області в межах України має певні позитивні фактори розвитку: транзитний потенціал області досить розвинений, оскільки найбільші автомобільні транспортні потоки з заходу на схід проходять через Житомирську область. Проте витягненість області з півночі на південь створює додаткові проблеми з доступністю північних районів до обласного центру, оскільки районні центри Олевськ, Овруч, Лугини, Ємільчине, Народичі розміщені на відстані понад 100 км від м. Житомира.

Водночас протяжність області з півночі на південь дає змогу мати декілька природних та кліматичних зон та зменшує ризики тотального впливу погодних факторів на розвиток сільського господарства.

Ураховуючи історично сформоване розміщення сільськогосподарського виробництва, ґрунтово-кліматичні умови, рельєф та рослинний покрив область поділена на дві зони: Лісостепову та Поліську.

Ружинський район утворений у 1923 році. Спочатку (в складі Бердичівського округу) входив до Вінницької, а з 1932 року (в складі Сквирського) – до Київської областей. В 1937 році з утворенням Житомирської області, віднесений до останньої. У зв'язку з укрупненням районів у 1957 році до Ружинського була віднесена частина Вчорайшенського району. Межує з

Андрушівським та Попільнянським районами Житомирської, зі Сквирським – Київської та Погребищанським і Козятинським – Вінницької областей.

Центр – смт Ружин (7140 чол.)

Територія – 100,2 тисяч гектар

Населення – 32340 чоловік

в тому числі: міське – 4990;

сільське – 27300.

Відстань від Ружина: до Києва – 160 км; до Житомира – 112 км. до Бердичева 75 км Вчорайшого 19 км.

В рамках реформи децентралізації влади протягом 2015-19 рр. у Житомирській області було утворено 57 об'єднаних територіальних громад. 837,058 тис. осіб проживають в ОТГ, що складає 67,0% від загальної чисельності населення області. 67,34% площі області займають об'єднані громади – 20087,564 км². І тільки в 16 громадах розроблені та затверджені стратегії розвитку.

Стратегічне планування є найважливішим напрямом планової діяльності території в цілому й визначає зміст основної функції управління. Суть стратегічного планування полягає у виділенні істотного у всьому комплексі змін, бажаного і можливого становища територіальної громади у майбутньому.

Місцевий розвиток сьогодні значно залежить від спільних зусиль влади, громади, бізнесу – успішними стають ті об'єднані громади, які вдало розвивають власну внутрішню спроможність та поліпшують ті умови, що впливають на інвестиції та підтримують їх.

Щоб розвиткові кошти, які акумулюються в бюджеті Вчорайшенської ОТГ використовувались для зростання, актив громади протягом першої половини 2020 р. працював над стратегічним плануванням розвитку об'єднаної територіальної громади.

Таблиця 2.1

Коротка характеристика Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади

<i>Параметри</i>	<i>Характеристика</i>
Назва	ВЧОРАЙШЕНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ
Дата створення	18 липня 2018 року
Центр громади	с. Вчорайше
Склад громади	До складу громади входять 13 населених пунктів — 2 селища (Звиняче, Першотравневе) і 11 сіл: Бистріївка, Вчорайше, Крилівка, Лісове, Мала Чернявка, Малі Низгірці, Нова Чорнорудка, Роставиця, Чорнорудка, Шпичинці та Ярославка
Розташування	північна частина Ружинського району Житомирської області, Україна
Загальна площа	313,71 кв. км
Чисельність населення	32340 осіб (на 01.01.2020)
Місія	Підвищення якості життя населення, тому, що в умовах відкриття кордонів, підвищення мобільності громадян та наявності привабливих зовнішніх пропозицій, громада повинна активно залучати наявний людський потенціал для свого розвитку, створюючи, одночасно, комфортні умови для проживання, роботи та рекреації. Саме це стане запорукою вирівнювання демографічної ситуації в громаді, досягнення природного приросту та збільшення питомої ваги молодшого та працеспроможного населення в Вчорайшенській ОТГ.
Клімат громади	помірно континентальний, з вологим літом та м'якою зимою. Середня температура січня ~ 10 °С, а в липні — близько +20 °С. Річна кількість опадів ~ 600мм.
Спеціалізація	Лісове господарство є провідною галуззю
Найбільші підприємства	ПСП «Агрофірма «Світанок» ПП «Моя Надія» ПСП «Батьківщина» ТОВ «Сігнет Центр» ЧП «Ташир» АПК «Архат»
Соціальні об'єкти	Добре розвинута культурна, інфраструктура (5 будинків культури, 5 клубів, 9 бібліотек); Наявність комунальної установи з надання соціальних послуг особам похилого віку Наявність вільних земельних ділянок в межах сіл для виділення під забудову, бізнес Наявність комунального підприємства для надання комунальних послуг по водопостачанню, благоустрою, вивезенню твердих побутових відходів

В умовах децентралізації, революційних змін у бюджетній системі, Вчорайшенська громада отримала унікальний шанс для зростання. Особливою

умовою використання цього шансу є відкриття її Україні і світу, пошук та активне просування унікальних можливостей своєї громади для розвитку при визначенні головних напрямків розвитку за рахунок ефективного планування.

Вчорайшенська сільська об'єднана територіальна громада Житомирської області (далі - ОТГ) утворена 18 липня 2018 року на основі Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Перші вибори відбулися 23.12.2018 року, перша установча сесія - 04.01.2019р.

Адміністративний центр громади – с. Вчорайше.

Представницький орган – Вчорайшенська сільська рада.

Кількість сільських рад що об'єдналися – 9: Бистрійська, Вчорайшенська, Крилівська, Малонизгорецька, Малочернявська, Новочорнорудська, Роставицька, Чорнорудська та Шпичинецька.

Площа – 313,71 км².

Чисельність населення станом на 01.01.2020 року – 5 455 осіб.

Вчорайшенська ОТГ знаходиться в північній частині Ружинського району Житомирської області, межує на заході з Козятинським районом Вінницької області, на північно-східному напрямку з Андрушівським районом Житомирської області з сільськими радами: Верхівнянською сільською радою, Вишнівською сільською радою, Вільнопільською сільською радою, Ружинською селищною радою Ружинського району. Адміністративний центр громади – село Вчорайше розташоване за 82 км від м. Житомир, залізнична станція Чорнорудка знаходиться на відстані 10 км., залізнична станція Вчорайше 7 км.

За переказами село називалось Китай-Городок (кита — старорусською означає фортеця з глини або землі, укріплена лозою).

В цьому місці місцеві селяни чи козаки помстилися полякам, що взяли приступом замок, вирізали до душі польський гарнізон за «Вчорайшее» («Вчорашне»), тобто подія, що відбулася напередодні, в місцевості Ягнятин, де поляки вирізали козаків, як «ягнят».

Населений пункт згадується у книзі «Herby Rycerstwa Polskiego» польського геральдика та історика Бартоломія Папроцького, виданій у 1584 році.

З початку 18 сторіччя — у складі Річі Посполитої.

З початку XVIII ст. село належало князям Любомирським та відносилось до Ружинського ключа. Від Станіслава Любомирського близько 1770 року Вчорайше куплене Ільницьким, котрий продав це поселення в 1794 році Каспару Івановському.

З 1793 року — в складі Російської імперії.

Івановський добився права містечка в 1818 році. З цього часу тут почали селитися євреї. Пізніше перейшло до сина Каспара — Діонісія, а потім до його дочки.

У 19 — на початку 20 століття — містечко Сквирського повіту Київської губернії.

У 1923—1931 та 1935—1957 роках — районний центр Житомирської області.

Село розташоване на 7 пагорбах, має 7 ставків, історично було розташоване на перехресті 7 доріг.

Територія Вчорайшенської об'єднаної територіальної громади включає в себе тринадцять населених пунктів (села: Вчорайше, Лісове, Чорнорудка, Нова Чорнорудка, Мала Чернявка, Першотравневе, Малі Низгірці, Роставиця, Крилівка, Ярославка, Шпичинці, Бистріївка селище Звиняче), в них 3364 дворів.

Територія громади — хвиляста рівнина, порізана густою мережею глибоких ярів і широких балок, долинами ріки Роставиці, Постіл та іншими невеличкими річечками. Всі вони мають відносно спокійну течію. Їх русла перетинаються греблями, які утворюють ставки для розведення і вирощування риби. Загальна площа штучних водойм у громаді становить понад 500 гектарів. Клімат помірно континентальний.

Ґрунти — опідзолені та малогумусні чорноземи. Максимальному значенню комплексної оцінки еколого-агрохімічного стану відповідають ґрунти сільськогосподарських угідь громади, він найвищий в Житомирській області — 58 балів (середній по області – 37).

Згідно з методикою агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення ціна одного бала ґрунту становить 0,5 ц/га зернових одиниць. На підставі цього показника визначено ресурс родючості орних земель по області. — він становить 19,5 ц/га зернових одиниць. Найвищий він у Ружинському районі — 29 ц/га зернових одиниць, або на 48,7 % більше від середньообласного показника

Серед корисних копалин є поклади глини, піску, каоліну. Природні умови сприятливі для розвитку землеробства, тваринництва, рибництва.

У громаді — значні поклади цегляно-черепичних глин. Галузі спеціалізації сільського господарства — рослинництво зерно-буякового та тваринництво м'ясо-молочного напрямку.

Загальна площа земель Вчорайшенської ОТГ становить 27041,1 га.

Таблиця 2.2

Земельні ресурси громади, га

Землі с/г призначення в т.ч. с/г угіддя -23260,65 га.,з них ріллі -18914,94 га	23691,46
Землі водного фонду	508,25
Землі лісового фонду	1188,47
Землі під забудовами	727,52
Відкриті заболочені землі	802,21
Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом.	123,18
Разом	27041,1

Найкрупніші орендарі земель сільськогосподарського призначення

- 1) ПСП «Агрофірма «Світанок»
- 2) ПСП «Батьківщина»
- 3) ТОВ «Сігнет Центр»
- 4) ПП «Моя надія»

- 5) ЧП «Ташир»
- 6) АПК «Архат»

Вчорайшенській громаді на час розроблення Стратегії передано землі сільгосппризначення державної власності в комунальну. Також, на даний час не проводились аукціони із продажу прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

Територія Вчорайшенської ОТГ — хвиляста рівнина, порізана густою мережею глибоких ярів і широких балок та невеличкими річечкам. Всі вони мають відносно спокійну течію. Їх русла перетинаються греблями, які утворюють ставки для розведення і вирощування риби.

Ґрунти — опідзолені та малогумусні чорноземи. Серед корисних копалин є поклади граніту, глини, піску, каоліну. Природні умови сприятливі для розвитку землеробства, тваринництва, рибництва.

У районі — значні поклади граніту, цегляно-черепичних глин. Розвинута харчова промисловість.

Грози із зливами або градом, що трапляються час від часу на території громади влітку, завдають значних збитків сільськогосподарському виробництву. Зливи спричиняють вимивання поживних речовин з ґрунту, а незначний сніговий покрив у зимовий період або навіть тривала його відсутність в окремі роки призводять до вимерзання озимини.

Надмірна кількість опадів влітку зумовлюють вимокання картоплі, іншої городини, а шквальні вітри (зі швидкістю 30-40 м/с) до руйнування або пошкодження ліній електропередач, телефонного зв'язку, будівель, дерев.

В цілому кліматичні умови території громади сприятливі для ведення сільськогосподарського виробництва, інших галузей та для життєдіяльності населення.

Клімат території, на якій розташована громада помірно-континентальний. Він формується під впливом помірних повітряних мас, які надходять з Атлантичного океану. Впливають на формування клімату місцевості також арктичні і тропічні повітряні маси, які зрідка надходять на Житомирщину.

На території громади переважають слабкі вітри. У весняно-літній період переважають західні та північно-західні вітри, а в осінньо-зимовий - західні, південно-західні, південні, переважно помірні, часом сильні. Переважаючий напрям вітру у січні – західний, у липні – північно-західний.

Найбільше днів з опадами буває у грудні, січні та червні, найменше їх припадає на серпень, вересень, жовтень. В окремі роки тривалі затяжні дощі заважають косовиці, збиранню зернових та інших культур. Постійний сніговий покрив утворюється у грудні. Сніг сходить з полів наприкінці березня, іноді значно раніше. Останні роки зими взагалі малосніжні. Середня висота снігового покриву 15-20 см. Протягом зими часто бувають відлиги.

Заморозки бувають навесні і восени. Весняні заморозки спостерігаються до кінця травня. Від них найбільше потерпають ранні овочеві культури, плодові дерева. Перші осінні заморозки настають на початку другої половини вересня чи на початку жовтня і можуть також завдавати шкоди сільському господарству.

Таблиця 2.3

Найбільші роботодавці Вчорайшенської ОТГ

Підприємство, організація, установа	Вид діяльності (основний)
ПСП «Агрофірма «Світанок»	сільгоспвиробництво
ПП «Моя Надія»	сільгоспвиробництво
ПСП «Батьківщина»	сільгоспвиробництво
ТОВ «Сігнет Центр»	сільгоспвиробництво
ЧП «Ташир»	сільгоспвиробництво
АПК «Архат»	сільгоспвиробництво

Грози із зливами або градом, що трапляються час від часу на території громади влітку, завдають значних збитків сільськогосподарському виробництву. Зливи спричиняють вимивання поживних речовин з ґрунту, а незначний сніговий покрив у зимовий період або навіть тривала його відсутність в окремі роки призводять до вимерзання озимини.

Надмірна кількість опадів влітку зумовлюють вимокання картоплі, іншої городини, а шквальні вітри (зі швидкістю 30-40 м/с) до руйнування або пошкоджень ліній електропередач, телефонного зв'язку, будівель, дерев.

В цілому кліматичні умови території громади сприятливі для ведення сільськогосподарського виробництва, інших галузей та для життєдіяльності населення.

На території Вчорайшенської ОТГ району здійснюють діяльність громадські організації:

Таблиця 2.4.

Планована інвестиційна діяльність у Вчорайшенській ОТГ в найближчий період

Проект, орієнтовний термін виконання	Джерело фінансування
Капітальний ремонт частини зовнішнього електроосвітлення с. Бистріївка	Місцевий бюджет
Капітальний ремонт електроосвітлення у с. Вчорайше	Місцевий бюджет
Термосанация дитячого садка «Ромашка» у с. Роставиця	Місцевий бюджет, обласний бюджет
Поточний ремонт дорожнього покриття під'їзної дороги до с. Крилівка	Обласний бюджет
Проект, орієнтовний термін виконання	Джерело фінансування

Таблиця 2.5.

Доходи бюджету Вчорайшенської ОТГ, млн грн

Показники	2019 (сумарно)	2020 (прогноз)
Прибутковий податок з громадян/ Податок з доходів фізичних осіб	11,312	11,317
Єдиний податок(крім с/г виробників)	0,800	0,878
Єдиний податок від с/г виробників	5,740	5,350
Доходи від відчуження нерухомості та землі	0	0
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	0	0
Плата за землю		0,619
Податок на нерухомість	3,010	3,028
Акцизний збір	0,137	0,126
Податкові надходження разом	21,879	20,869
Дохід від оренди комунального майна	0,014	0,017

На території Вчорайшенської ОТГ наразі не працюють відділення банків. У приватному магазині с. Вчорайше розташовані 2 платіжних термінала самообслуговування Приватбанку, 2 термінали є в магазинах с. Нова Чорнорудка, 1 – у магазині с. Чорнорудка..

На території громади дороги з асфальтовим покриттям становлять 10 %, щебеневим – 50 %, решта - ґрунтові дороги.

Протяжність доріг з асфальтним покриттям -24 км

Швидкісний інтернет наявний тільки в трьох селах громади – Нова Чорнорудка, Вчорайше та Лісове.

У віддалених населених пунктах доступ до мережі забезпечує «Інтертелеком», «Київстар» та «Vodafone».

Телефонний зв'язок забезпечується мобільними операторами «Київстар», «Vodafone» та «Lifecell».

На території громади працює 5 відділень «Укрпошти».

Мережа закладів торгівлі та громадського харчування на території наразі дуже слабо розвинена. Є СТО, магазин будівельних матеріалів, сантехніки. Відсутні заклади ремонту взуття чи пошиву одягу, ремонту побутової техніки, телерадіоапаратури, перукарні, а також магазини автозапчастин, меблів.

Таблиця 2.6

Мережа закладів побутового обслуговування Вчорайшенської ОТГ

Вид	Кількість
Торгівля та громадське харчування	
Кафе	2
Магазини та кіоски	15
Аптеки	1
АЗС	1

Постачання електроенергії споживачам в громаді здійснює ТОВ «Житомирська обласна енергопостачальна компанія». У 13 населених пунктах наявна система вуличного освітлення.

Систему газопостачання в громаді представляє ТОВ «АС» через Ружинську дільницю.

Водопостачання по всіх старостинських округах на території громади забезпечує КП «Вчорайшенське» Вчорайшенської сільської ради.

Таблиця 2.7

Дошкільні навчальні заклади

Назва	Кількість дітей
ДНЗ «Сонечко» с. Крилівка	8
ДНЗ «Веселочка», с. Нова Чорнорудка	40
ДНЗ «Ромашка», с. Роставиця	22
ДНЗ «Сонечко», с. Мала Чернявка	7
ДНЗ «Малятко», с. Вчорайше	29

Мережа закладів охорони здоров'я

Вчорайшенська амбулаторія групової практики КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги» Ружинської районної ради. Працює три сімейні лікарі. На 01.01.2020р. існує 5411 підписаних декларацій із Національною службою здоров'я.

На території працює 9 ФАПів, які у 2020 році фінансуються із Ружинського районного бюджету, Вчорайшенська ОТГ фінансує ФАПи через іншу субвенцію (на зарплату фельдшерів, частково на інші потреби)

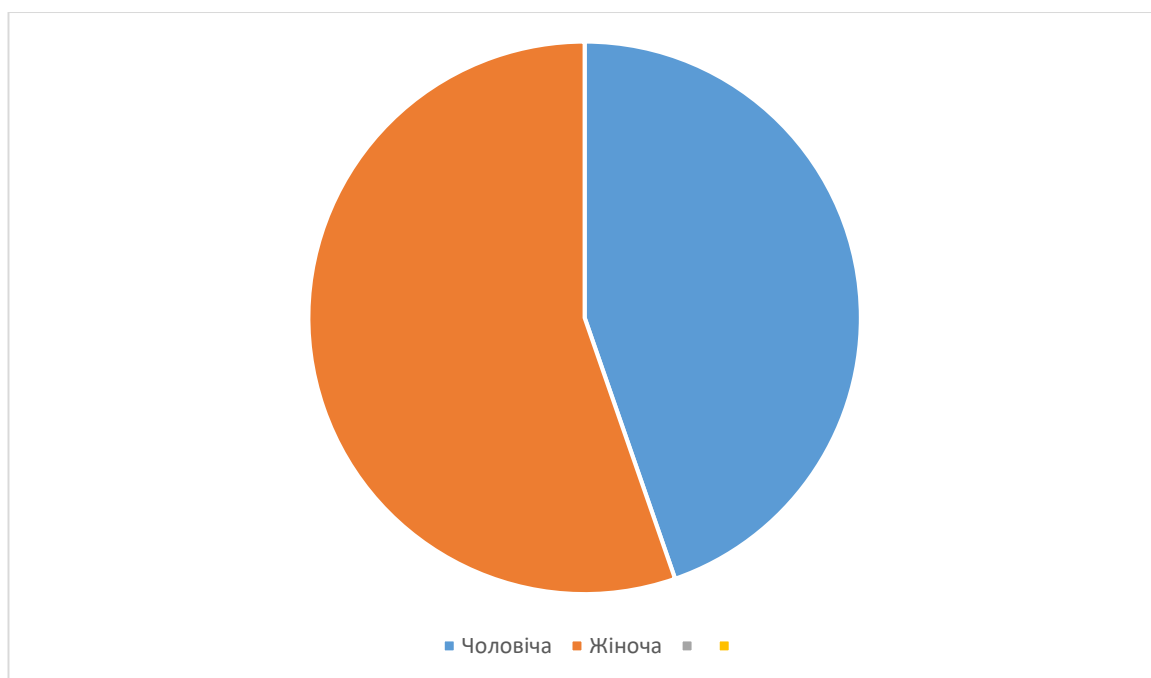

Рис. 2.1 Діаграма. Підписані декларації за статевим поділом

Для вирішення соціальних питань захисту населення 24.12.2019р. була створена Комунальна установа «Центр надання соціальних послуг», яка надає соціальні послуги людям похилого віку та веде супровід молоді та сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах.

В штат апарату сільської ради з 1.09.2020р. введено посаду спеціаліста 1 категорії з питань захисту прав дітей та посаду спеціаліста 1 категорії з питань соціального захисту населення та надання адміністративних послуг соціального характеру.

SWOT-аналіз виявляє взаємозв'язки сформульованих факторів через SWOT матрицю та дозволяє визначити, як саме виявлені комбінації факторів впливають на вибір тої чи іншої стратегії, які «точки зростання» формують ті чи інші «кластери» комбінацій факторів SWOT, які конкурентні переваги території та зовнішні виклики мають стратегічне значення для Вчорайшенської громади. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку громади на

довгострокову перспективу. Суцільна лінія символізує сильний взаємозв'язок, пунктирна – слабкий.

Таблиця 2.8

Фактори SWOT Вчорайшенської громади

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. Природний ресурс громади (чорноземи, водні об'єкти (57 ставків, в т. ч. 17 – в межах сіл);</p> <p>2. Гарні кліматичні умови для вирощування зернових, цукрового буряку;</p> <p>3. Наявність трудових ресурсів у галузі сільського господарства</p> <p>4. Наявність залізничної станції (с. Нова Чорнорудка) – пряме транспортне сполучення із Києвом</p> <p>5. Наявність поштових відділень «Укрпошти» у більшості сіл громади;</p> <p>6. Наявність вуличного електроосвітлення на основних вулицях сіл громади;</p> <p>7. Достатня кількість малих і середніх сільгосп підприємств підприємств;</p> <p>8. Наявність спонсорів серед місцевих підприємств, укладені угоди про соціальне партнерство</p> <p>9. Використання підприємствами технологій переробки деревини на пальне для твердопаливних котлів</p> <p>10. Наявність сучасного офісу для прийому громадян, проведення комунікаційних заходів.</p> <p>11. Наявність п'яти самодіяльних колективів;</p> <p>12. Наявність закладів первинної медичної допомоги у всіх селах громади;</p> <p>13. Добре розвинута культурна інфраструктура (5 будинків культури, 5 клубів, 9 бібліотек);</p> <p>14. Наявність комунальної установи з надання соціальних послуг особам похилого віку</p> <p>15. Наявність вільних земельних ділянок в межах сіл для виділення під забудову, бізнес</p> <p>16. Наявність комунального підприємства для надання комунальних послуг по водопостачанню, благоустрою, вивезенню твердих побутових відходів</p>	<p>1. Відносна віддаленість від обласного центру</p> <p>2. Високі темпи старіння населення;</p> <p>3. Відтік молоді із сіл громади (міграція молоді);</p> <p>4. Високий рівень безробіття серед молоді;</p> <p>5. Дефіцит кваліфікованих кадрів;</p> <p>6. Низька наповнюваність класів у трьох ЗОШ;</p> <p>7. Віддаленість населених пунктів один від одного і центру громади;</p> <p>8. Відсутність громадського автомобільного зв'язку між населеними пунктами ОТГ;</p> <p>9. Поганий стан доріг з твердим покриттям;</p> <p>10. Віддаленість автозаправок з якісним паливом</p> <p>11. Застаріла інфраструктура, що потребує капітального ремонту (водоводи, водонапірні башти);</p> <p>12. Слабке використання альтернативних видів енергії, залежність від газу і електроенергії</p> <p>13. Недостатній рівень забезпечення послугами вивезення твердих побутових відходів у селах громади</p> <p>14. Відсутність лікарень на території громади (найближчі лікарні в смт Ружин, м. Бердичів)</p> <p>15. Відсутність відділень «Нової пошти» на території громади;</p> <p>16. Низька якість питної води,</p> <p>17. Низький рівень води у приватних колодязях, необхідність долучання дворів до центрального водопостачання</p>
17. Можливості	18. Ризики
<p>19. Розширення мережі малого та середнього бізнесу;</p> <p>20. Зростання експортної активності місцевих підприємств;</p>	<p>27. Відтік молодих, кваліфікованих працівників;</p>

<p>21. Розвиток підприємств комунальної власності, в т.ч. в галузі ЖКХ і сільського господарства</p> <p>22. Розвиток зеленого туризму (в т.ч. риболовлі)</p> <p>23. Наявність умов для самозайнятості населення у галузі сільського господарства (тваринництво, рослинництво, бджолярство)</p> <p>24. Наявність приміщень комунальної власності для продажу або здачі в оренду;</p> <p>25. Створення нових робочих місць для молоді у комунальних підприємствах громади</p> <p>26. Залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій для розвитку бізнесу на території громади;</p>	<p>28. Недостатність знань щодо сучасних методів менеджменту у представників влади та працівників підприємств;</p> <p>29. Відсутність сучасних умов зберігання зернових культур у малих і середніх фермерів;</p> <p>30. Крупний орендар (більше 6000 га), що зареєстрований в іншій громаді;</p> <p>31. Вирощування монокультур (швидке виснаження земель)</p> <p>32. Загроза природоохоронним зонам, пасовиськам (використання гербіцидів)</p>
--	---

Порівняльні переваги (визначені в результаті аналізу сильних сторін і можливостей). Державна бюджетна підтримка об'єднаних громад та діяльність в Україні проектів міжнародної технічної допомоги, які підтримуватимуть об'єднані громади, стануть потужним механізмом розвитку та посилення сильних сторін Вчорайшенської ОТГ.

Припинення воєнного конфлікту на Сході держави створить сприятливі можливості розвитку Вчорайшенської ОТГ. Це буде забезпечено за рахунок наявності діючих громадських організацій та структурних підрозділів у сфері проектного менеджменту та вигідного географічного розташування громади.

На основі Закону України «Про передачу повноважень розпорядження землями поза межами населених пунктів в ОТГ» проведення аукціонів на земельні ділянки стане потужним фактором залучення інвестицій у громаду, у зв'язку з використанням вільних земельних ділянок. Це і надалі слугуватиме джерелом додаткових надходжень в бюджет громади.

Продовження євроінтеграційних процесів та, як наслідок, зростання зацікавленості інвесторів до України, підтримає вже існуючі та стане причиною появи нових підприємств на території ОТГ, створення нових робочих місць, розвитку людського потенціалу, збільшення дохідної частини бюджету громади та зумовить підвищення економічної спроможності Вчорайшенської ОТГ загалом.

Залучення в громаду додаткових ресурсів (кошти ДФРР, міжнародна технічна допомога тощо) дозволять покращити інфраструктуру в громаді і тим самим створити передумови для підвищення рівня якості життя у громаді.

Виклики (визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей)

Існуючий дисбаланс у рівні розвитку економіки, зайнятості, сфери бюджетних і комунальних послуг, доходів населення, інфраструктури та соціальної сфери у Вчорайшенській ОТГ в середньостроковій перспективі може бути усунутий, в першу чергу, завдяки державній бюджетній підтримці об'єднаних громад, а також завдяки продовженню євроінтеграційних процесів і вигідному розташуванню, зокрема Вчорайшенської ОТГ. Це надасть можливість вирішити велику кількість пріоритетних завдань, зокрема в сфері поводження з ТПВ.

Медична реформа зумовить підвищення рівня надання медичних послуг в медзакладах Вчорайшенської ОТГ. Водночас покращиться стан будівель та матеріально-технічної бази медичних закладів громади.

Реконструкція доріг державного значення дещо покращить стан доріг в ОТГ.

Ризики (визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз)

При дослідженні взаємозв'язків між слабкими сторонами та загрозами, встановлено, що існуючий дисбаланс у рівні розвитку економіки, зайнятості, сфери бюджетних і комунальних послуг, доходів населення, інфраструктури та соціальної сфери у Вчорайшенській ОТГ може бути посилений у разі обмеження місцевого самоврядування національною та регіональною політикою, продовження або замороження військового конфлікту на сході України, відтоку за межі громади кваліфікованих кадрів та згорання реформ. Розвиток населених пунктів громади у такому випадку буде суттєво обмежений.

2.2 Дослідження система управління Вчорайшенській ОТГ

Управління являє собою процес впливу на колективи людей з метою досягнення поставлених цілей. Таким чином, об'єктом управління є групи людей, що займаються певною виробничо-господарською діяльністю; суб'єкт управління – це група людей, що здійснюють цей цілеспрямований вплив [28].

Система управління підприємством включає дві підсистеми – керуючу (суб'єкт управління) і керовану (об'єкт управління), які перебувають у постійній взаємодії. Керуюча підсистема включає топ-менеджерів і функціональних фахівців, об'єднаних у відділи. Вони виробляють планові завдання по випуску продукції, закупівлі матеріалів і найму трудових ресурсів [28].

Керована підсистема використовує ресурси і виробляє продукцію. Відхилення від заданих параметрів реєструється відповідними службами підприємства. Для усунення виникаючих відхилень керуюча підсистема збирає інформацію, порівнює її із запланованими значеннями і для усунення виниклих відхилень здійснює управлінський вплив в різній формі [56].

Система управління – це управлінський виробничий потенціал підприємства. До основних внутрішніх змінних традиційно відносять: цілі, структуру, завдання, технології і людей [34].

Мета є конкретний кінцевий стан або бажаний результат, якого прагне досягти група працюючих разом людей. У ході роботи керівництво розробляє цілі і доводить їх до співробітників організації, і цей процес має велике значення, оскільки дає можливість членам організації знати, до чого вони повинні прагнути. Загальні цілі згуртовують колектив і надають всій роботі усвідомленість [34].

Виділивши основоположні цілі Вчорайшенській ОТГ, дані занесемо в табл. 2.9.

В кожному з Напрямів визначено низку необхідних Стратегічних та Оперативних цілей. Стратегічні цілі випливають із стратегічного бачення і стратегічних напрямів і утворюють рамки, в яких прийматимуться рішення щодо конкретних цілей та заходів.

Таблиця 2.9

Найменування цілей Вчорайшенській ОТГ

Рівень цілі	№ цілі	Ціль
0	1	Місія громади (як адміністративно-територіальної одиниці) - це основне її призначення (пов'язане з причиною її появи у минулому), її місце в економічній системі регіону (держави), її унікальні особливості та конкурентні переваги, які у неї вже є, та які громада хотіла б зберегти для подальшого власного розвитку, або здобути у свідомому процесі розвитку.
1	1	Розвиток бізнесу та залучення інвестицій
	2	Розбудова інфраструктури ОТГ та надання якісних послуг
	3	Чисте довкілля – активний відпочинок, оздоровлення та туризм
2	1.1	Підвищення суми прибутку
	1.2	Зниження собівартості
	2.1	Відбір і підбір персоналу, його профорієнтація
	2.2	Поліпшення процесу управління дисципліною і текучістю кадрів
	3.1	Створення відділу КСВ
	3.2	Розробка нових видів туризму
3	1.1.1	Збільшення обсягу послуг, що надаються
	1.1.2	Пошук нових ринків збуту
	1.1.3	Проведення маркетингових досліджень
	1.2.1	Раціональне використання активів, капіталу, обладнання та трудових ресурсів
	1.2.2	Зниження матеріаломісткості
	1.2.3	Використання нової техніки і технологій
	2.1.1	Можливість кар'єрного зростання
	2.1.2	Забезпечити умови, необхідні для розвитку творчого потенціалу працівників
	2.1.3	Справедливе відношення до персоналу, їх преміювання
	2.2.1	Проведення анкетування персоналу
	2.2.2	Навчання і перенавчання персоналу
	3.1.1	Підбір кваліфікованих компетентних працівників
	3.1.2	Проведення маркетингових досліджень
	3.1.3	Створення маркетингового плану
	3.2.1	Відкриття нової кав'ярні
3.2.2	Розширення асортименту послуг в сфері туризму	
3.2.3	Проведення рекламної кампанії туризму	

Реалізація завдань Стратегії передбачає виконання одночасно багатьох завдань різними структурами Вчорайшенської сільської ради за участі багатьох партнерів, що ставить перед керівництвом громади питання належного управління цим доволі складним процесом.

Система управління Стратегією має два рівні: політичний та технічний.

Політичний рівень забезпечує особисто сільський голова, виконком та сільська рада. На цьому рівні заслуховуються та затверджуються звіти Робочої групи з розробки та впровадження стратегії, пропозиції щодо внесення змін (оновлення) стратегії. Рада громади приймає рішення щодо внесення змін до Стратегії на підставі пропозицій сільського голови.

Технічний рівень управління і моніторингу виконує Робоча група з розробки та впровадження Стратегії, яка:

забезпечує виконання завдань Стратегії згідно затвердженого плану, здійснює моніторинг соціально-економічного стану громади за визначеними показниками,

аналізує співвідношення основних соціально-економічних показників громади та зовнішнього середовища (області, країни, світу тощо),

вивчає основні політичні, економічні, фінансові, соціальні, наукові, технологічні і т.д. тенденції, визначає їх впливи на громаду,

формує пропозиції стратегічних сценаріїв в нових політичних, соціально-економічних умовах зовнішнього середовища,

аналізує соціально-економічні тенденції найближчих конкурентів у порівнянні з показниками громади, аналізує загрози, які надходять від конкурентів,

формує пропозиції змін до цілей і завдань, які необхідно вносити до стратегії як відповідь на виявлені нові загрози і можливості.

Управління процесом реалізації стратегії

Управління процесом реалізації Стратегії розвитку Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади на період до 2027 року проводиться за принципами єдності управління, персональної відповідальності, прозорості та поточної координації дій.

Адміністрування процесу реалізації Стратегії здійснюється виконавчим комітетом та відповідними структурними підрозділами сільської ради.

З метою координації дій розпорядженням сільського голови створюється постійно діючий Комітет з управління впровадженням Стратегії розвитку (далі – КУВ). До складу КУВ входять відповідальні за виконання завдань Стратегії розвитку. Очолює КУВ сільський голова. Повний склад КУВ та персональна відповідальність за реалізацію завдань Стратегії розвитку визначається розпорядженням сільського голови. КУВ збирається не рідше одного разу на півроку та виконує наступні функції:

організовує взаємодію підрозділів виконавчих органів сільської ради, органів державної влади, підприємств та установ громади в процесі реалізації Стратегії розвитку, програм та проектів в громаді;

здійснює підготовку щорічних звітів про стан реалізації Стратегії розвитку, надає їх сільському голові та презентує їх на останньому в році черговому пленарному засіданні сільської ради. Повний текст звіту підлягає обов'язковому розміщенню в мережі Інтернет.

здійснює підготовку щорічних звітів про стан реалізації Стратегії, надає їх сільському голові та презентує на засіданні виконкому.

Пропозиції щодо зміни основного тексту Стратегії розвитку формуються головним економістом сільської ради, обговорюються на чергових та позачергових нарадах КУВ і виносяться на розгляд сесії Вчорайшенської сільської ради один раз на рік.

Процедура моніторингу стратегії

Головний сенс моніторингу полягає у виконанні двох взаємопов'язаних функцій – спостереження (відстеження) та попередження. Відстеження проводиться з метою виявлення відповідності наявного стану речей бажаному результату, а спостереження – з метою попередження небажаних наслідків.

Моніторинг Стратегії розвитку Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади включає три рівні:

Моніторинг зовнішнього середовища розвитку громади. Базується на аналізі основних показників, що характеризують ситуацію в державі в цілому та Житомирській області, які є стратегічно важливими для сільської громади.

Підсумки підводяться один раз на рік та доводяться як частина зведеного аналітичного моніторингового звіту.

Моніторинг процесу реалізації Стратегії відповідно до наступних показників:

обсяги фактичних доходів місцевого бюджету на душу населення;

обсяги фактичних видатків місцевого бюджету на душу населення;

середня місячна заробітна плата;

обсяг інвестицій в основний капітал;

загальний обсяг експорту;

обсяг прямих іноземних інвестицій в громаду;

чисельність населення, зайнятого у всіх сферах економіки;

кількість зареєстрованих безробітних;

частка довжини автошляхів з пошкодженим покриттям до загальної довжини автошляхів;

середній бал за результатами ЗНО в школах громади;

кількість захворювань на хвороби системи кровообігу на 1000 населення.

Звіт про виконання цієї частини моніторингу готується щорічно, як частина зведеного аналітичного моніторингового звіту.

Моніторинг виконання проектів місцевого розвитку, що складають План реалізації Стратегії. Оцінюється стан виконання кожного проекту та ступінь досягнення результатів, передбачених технічним завданням на проект. Раз на рік (10 грудня) головний економіст сільської ради направляє відповідальним за моніторинг виконання Стратегії нагадування про необхідність надати річний моніторинговий звіт. До 15 числа зазначеного місяця головному економісту сільської ради повинні надати моніторингові звіти.

На підставі результатів моніторингу, один раз на рік головний економіст сільської ради виносить на чергову бюджетну комісію проміжний аналіз фінансових потреб, зведений по всіх стратегічних цілях. Погоджений бюджетною комісією аналіз фінансових потреб враховується під час розробки проекту бюджету на наступний рік.

Систему місцевого самоврядування у громаді складають органи та посадові особи, що обираються, створюються або призначаються відповідно до закону та цього статуту.

Носієм права місцевого самоврядування є Вчорайшенська територіальна громада, яка включає усіх жителів поселень, що входять до складу громади.

До системи органів місцевого самоврядування у громаді належать:

- 1) рада громади - Вчорайшенська сільська рада;
- 2) голова громади – Вчорайшенський сільський голова;
- 3) виконавчі органи громади – виконавчий комітет Вчорайшенської сільської ради;
- 4) старости сіл :
 1. Нова Чорнорудка,Звиняче(Новочорнорудський старостинський округ);
 - 2.Чорнорудка (Чорнорудський старостинський округ);
 3. Роставиця (Роставицький старостинський округ);
 4. Мала Чернявка ,Першотравневе (Малочернявський старостинський округ);
 5. Малі Низгірці(Малонизгірський старостинський округ);
 6. Шпичинці (Шпичинецький старостинський округ);
 7. Бистріївка (Бистріївський старостинський округ);
 8. Крилівка , Ярославка(Крилівський старостинський округ).

У територіальних одиницях, за рішенням ради громади можуть створюватись територіальні підрозділи виконавчих органів ради громади.

У територіальних одиницях можуть створюватись органи самоорганізації населення, які наділяються частиною повноважень виконавчих органів ради громади та відповідними ресурсами.

Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування визначаються законом.

Органи та посадові особи місцевого самоврядування у своїй діяльності керуються законами України, цим статутом та рішеннями сільської ради, прийнятими відповідно до власної компетенції та цього статуту.

Територіальний устрій громади

Вчорайшенська громада складається з таких територіальних одиниць:

- 1) села Вчорайше
- 2) села Лісове
- 3) села Шпичинці,
- 4) села Бистрїївка,
- 5) села Ярославка,
- 6) села Крилівка,
- 7) села Роставиця,
- 8) села Малі Низгірці,
- 9) села Мала Чернявка,
- 10) села Першотравневе,
- 11) селища Звиняче,
- 12) села Нова Чорнорудка,
- 13) села Чорнорудка.

За рішенням сільської ради у складі територіальних одиниць, визначених частиною 1 цієї статті у порядку визначеному цим Статутом, можуть визначатись територіальні спільноти, як основа для створення органів самоорганізації населення.

Члени територіальної громади, в порядку, передбаченому Статутом та чинним законодавством України мають право:

- 1) на безпечне та комфортне для проживання середовище;
- 2) на надання якісних публічних та соціальних послуг, що надаються органами місцевого самоврядування та бюджетними установами на території громади, відповідно до тих ресурсів, якими володіють ці органи та установи;
- 3) бути присутніми на засіданнях сільської ради відповідно до кількості місць у залі для цього передбачених;
- 4) контролювати діяльність сільської ради та її посадових осіб у формах встановлених чинним законодавством та цим Статутом;

5) одержувати повну та достовірну інформацію про діяльність сільської ради її посадових осіб, знайомитися у встановленому порядку з документами й іншими матеріалами сільської ради;

6) одержувати копії правових актів сільської ради, виконкому та сільського голови з питань, що не стосуються внутрішньої організації діяльності апарату ради та її виконавчих органів;

7) направляти індивідуальні та колективні звернення (скарги, заяви, пропозиції) органам і посадовим особам сільської ради, одержувати на них відповіді у встановлені законом терміни;

8) на персональній прийом посадовими особами сільської ради та її виконавчих органів;

9) брати участь у створенні та діяльності органів самоорганізації населення (за місцем проживання), реалізовувати права на громадські слухання, місцеві ініціативи та інші форми місцевої демократії, визначені цим Статутом;

10) ініціювати проведення громадських робіт з упорядкування території громади;

11) вносити пропозиції, щодо визначення територій, об'єктів яким варто надати статус пам'яток місцевого значення;

12) реалізовувати інші права, відповідно до чинного законодавства та цього Статуту.

Здійснення прав члена територіальної громади не повинно здійснюватися у спосіб, що порушує права та свободи інших осіб та територіальної громади в цілому.

Забороняються будь-які обмеження прав членів територіальної громади в залежності від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного і соціального походження, майнового стану, терміну проживання у громаді, за мовними й іншими ознаками.

Система виконавчих органів та посадових осіб у громаді. Виконавчі органи Вчорайшенської сільської ради

Рада утворює власні виконавчі органи, виходячи із повноважень таких органів, власних фінансових можливостей та ефективності надання такими органами публічних послуг в межах усієї території громади.

До виконавчих органів належить:

Виконавчий комітет Вчорайшенської сільської ради;

Виконавчі органи ради здійснюють свої повноваження відповідно до закону та рішень ради громади, ухвалених відповідно до її компетенції.

Склад виконавчого комітету визначається радою за пропозицією сільського голови.

Старости сіл входять до складу виконавчого комітету за посадою.

Староста села представляє інтереси населення відповідного села у виконавчому комітеті та є представником виконавчого комітету у цьому селі.

У випадку створення у селі територіального органу виконавчого комітету ради громади, староста цього села за посадою є керівником цього органу.

Староста інформує жителів села про рішення, ухвалені радою громади, її виконавчими органами, інформує раду громади та її виконавчі органи про ситуацію у селі потреби жителів у послугах, а також про якість надання таких послуг комунальними підприємствами, службами чи приватними надавачами цих послуг.

Староста, у необхідних випадках, організовує в межах поселення громадські слухання, збори жителів для з'ясування їх позицій щодо окремих рішень ради громади, які готуються для ухвалення.

У випадках, визначених законодавством та цим Статутом, проекти рішень ради громади розглядаються на громадських слуханнях згідно з цим Статутом.

З метою узгодження інтересів сіл, що входять до складу громади, та попереднього розгляду проектів рішень ради громади у сфері бюджету, та надання згоди на розміщення об'єктів, що можуть суттєво вплинути на склад населення чи навколишнє природне середовище, може утворюватися Рада старост громади.

До складу Ради старост входять старости сіл та голова громади.

Рада старост працює в режимі засідання, рішення ухвалюються відкритим голосуванням і додаються до проекту рішення ради, яке подається на розгляд ради громади.

Староста села, який не згоден з ухваленням Радою старост рішенням, має право на письмове заперечення проти цього рішення і право слова на засіданні ради громади, як співдоповідача з цього питання.

Громадські слухання є одним із способів реалізації членами територіальної громади свого права на участь у місцевому самоврядуванні.

Громадські слухання— це зустрічі членів територіальної громади з депутатами та посадовими особами сільської ради з метою порушення актуальних питань, що належать до відання місцевого самоврядування, ознайомлення з позицією місцевої влади з цих питань та надання пропозицій і зауважень.

Участь депутатів, старост і посадових осіб сільської ради та її виконкому в громадських слуханнях із питань, що належать до їх відання, є обов'язковою.

Слухання проводяться на засадах добровільності, гласності, відкритості та свободи висловлювань.

Участь у ініціюванні та проведенні громадських слухань може брати будь-який дієздатний член територіальної громади, який має право голосу на місцевих виборах.

Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду сільською радою та її виконавчим комітетом і мають для них рекомендаційний характер.

Громадські слухання не можуть провадитися:

- 1) з питань, не віднесених до компетенції місцевого самоврядування;
- 2) з питань загальнодержавного значення та ініціатив, що носять політичний характер;
- 3) з питань, що суперечать чинному законодавству.

Громадські слухання не можуть провадитися менш як за два місяці до проведення виборів органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Наступні громадські слухання з одного й того ж питання на тій самій території проводяться не раніше як через три місяці після провадження попередніх.

Громадські слухання щодо звітів діяльності органів місцевого самоврядування громади проводяться не рідше одного разу на рік

Громадські слухання проводяться щодо питань, які стосуються членів усієї територіальної громади, або таких її частин:

- 1) мешканців окремих населених пунктів
- 2) мешканців декількох (не менше двох) вулиць.

Суб'єктами права ініціювання громадських слухань (далі – Ініціатори) є:

1) члени територіальної громади у межах 10 відсотків від кількості населення, яке проживає в ній:

- 2) громадська організація, що діє на території громади;
- 3) орган самоорганізації населення;
- 4) група депутатів сільської ради у складі не менш як п'ять депутатів;
- 5) постійна комісія сільської ради;
- 6) виконавчий комітет сільської ради;
- 7) сільський голова.

У випадку, коли Ініціаторами громадських слухань є члени територіальної громади, з їх числа формується Ініціативна група в кількості не менше п'яти осіб

2.3 Оцінювання соціальної відповідальності Вчорайшенської ОТГ та обґрунтування напрямів її розвитку.

Сучасна філософія соціально-економічного розвитку країни полягає у пізнанні глибинних чинників соціального прогресу, нових форм взаємопроникнення ділового бізнесу у різні сфери суспільного життя. Корпоративні рішення в тій чи іншій мірі пов'язані з трансформацією економіки України, приватизаційними процесами, концентрацією капіталу ринкових

структур та їх адаптацією до нових викликів. У період поглиблення кризи у соціально-економічній, фінансовій та екологічній сферах як у світовому масштабі, так і в Україні зокрема, у системі корпоративного менеджменту активно вивчаються нові інструменти й механізми регулювання фінансово – матеріальних та інформаційних потоків з метою зростання акціонерної вартості, капіталізації доходів і витрат.

Експертні оцінки Вчорайшенської ОТГ дозволяють більш ширше надати оцінку результатів, досягнутих в ході реалізації того чи іншого соціального проекту, а також, що не менш важливо – оцінити перспективи реалізації конкретного проекту, і крім того, оцінити його вплив на динаміку соціально – економічного розвитку регіоні його реалізації та / або основні вигоди, одержувані зацікавленими сторонами і цільовою аудиторією проекту. Тому у нашому дослідженні ми будемо використовувати експертну оцінку.

Окрім розробленої системи соціального аудиту, яка допомагає визначити ступінь надійності отриманих даних, компанія повинна використовувати надійні інструменти для оцінки рівня розвитку самої системи управління КВС та приймати на їх основі обґрунтованих рішень для вдосконалення певних аспектів практичного застосування в Вчорайшенській ОТГ. Ґрунтуючись на усіх попередніх дослідженнях цієї сфери, можна зробити висновок, що для повноцінного визначення профілю соціальної відповідальності Вчорайшенської ОТГ необхідно врахувати попередній досвід, наявну систему та соціальну політику, наявні ресурси та перспективу розвитку. Іншими словами необхідно побудувати організаційний профіль, який би відображав минуле, сьогодення і майбутнє системи соціальної відповідальності Вчорайшенської ОТГ та дозволяв би судити про стійкість системи соціальних проектів. При цьому головна частина оцінки має належати не до порівняльного аналізу основних індикаторів соціальних вкладень (так званої ефективності соціальних вкладень), а до оцінки якості управлінських рішень та відповідності системи управління сучасним підходам в цій області.

Таким чином, при побудові організаційного профілю буде оцінено як організаційний досвід Вчорайшенської ОТГ, а також буде оцінено і стратегічні компетенції, що становлять основу поточного потенціалу Вчорайшенської ОТГ в сфері соціальної активності. Ретроспективні показники при цьому зосереджені на оцінці досвіду СВ, поточні – на виявлення ключових компетенцій в області соціально відповідальної поведінки, перспективні – на оцінку майбутнього вкладу проектів соціально – економічного розвитку, які визначають інноваційний розвиток компанії, та є основою її інвестиційної політики[3]. Формування звітності безпосередньо впливає на якість управління на стратегічному рівні, тому особливе увага при аналізі організаційного досвіду соціально відповідальної поведінки слід приділити технологіям соціального позиціонування (табл. 2.8).

Ретроспективні показники націлені на оцінку результативності соціального позиціонування, тобто надання громадськості основних результатів своєї діяльності в попередніх періодах і подальшої акредитації.

Таблиця 2.10

Критерії оцінки накопиченого організаційного досвіду у сфері КСВ та соціальних інвестицій

Кількість балів	1.1. Соціальне позиціонування	1.2. Досвід оцінки результативності соціальних інвестицій	1.3. Досвід формування кращих практик управління
100	ОТГ публікує фінансову звітність, яка пройшла незалежну аудиторську перевірку і громадську акредитацію в професійних спільнотах	Для оцінки ефективності реалізованих соціальних проектів регулярно залучаються зовнішні експерти	Досвід ОТГ можуть застосовувати інші організації, практика була визнана на рівні професійних спільнот і їй присвоєно статус найкращої практики.
75	ОТГ використовує методику GRI [13] для розкриття соціально значущих індикаторів і використовує інструменти громадського визнання звітів.	Існує формалізована методика для оцінки впливу соціальних інвестицій на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах	Відбувається обмін досвідом в рамках конференцій, ділових зустрічей або практичних семінарів у сфері управління
50	ОТГ публікує звіти, розроблені за власною методологією, або	Основні досягнуті результати публікуються без оцінки їх впливу на	Досвід передової практики публікується у соціальних звітах, де

	розкриває інформацію на веб-сайті ОТГ в рамках презентації	окремі групи стейкхолдерів	вказуються основні показники ефективності, які використовуються як цільові значення.
25	ОТГ відображає інформацію про СВ тільки на сайті ОТГ в рамках обмежених розділів	Визначено основні зацікавлені сторони, зазначений базовий комплекс заходів СВ	Досвід кращих практик соціальних інвестицій не виходить за рамки ОТГ, а фіксується в управлінських звітах
0	ОТГ не приділяє уваги питанням соціального позиціонування і не розкриває інформацію щодо підходів та практики СВ	Оцінювання результативності соціальних інвестицій не здійснюється, ОТГ немає виділених значних напрямків соціальної роботи	Досвід формування кращих практик соціальних вкладень не формалізується та не формує інтелектуальний капітал ОТГ

Крім того, сюди ж варто включати аналіз результативності застосування основних підходів та досвід формування стійких практик управління. Кожен з показників оцінюється за шкалою від 0 до 100 балів в залежності від відповідності виділеними критеріями якісної оцінки. Величини 100, 75, 50 і 25 балів є найвищими оцінками при відповідності розглянутим в табл. 2.8 критеріям. При неповній відповідності критеріям більш високого рівня, але володінні окремими їх ознаками, підхід передбачає зниження оцінки на 10 – 20 балів. Поточний стан системи КСВ характеризується низкою індикаторів, що відображають ступінь розвитку стратегічних компетенцій в області планування і контролю соціальних проєктів компанії. Поточна соціальна політика визначає принципи роботи в соціальній сфері, систему цінностей організаційної культури і сприяє становленню обґрунтованих рішень у сфері роботи з усіма групами стейкхолдерів. Соціальна політика повинна бути доповнена соціальною місією і стратегією діяльності в основних сферах сталого розвитку – соціальної і екологічної. Стратегічні компетенції компанії повинні бути спрямовані на досягнення рівномірних ефектів в соціальній та екологічній сфері та визначати перспективи розвитку суспільства загалом. Реалізація благодійних проєктів, як показує кращий досвід зарубіжних підприємств, повинна

реалізовуватись на конкурсній основі, таким чином самі зацікавлені сторони зможуть внести вклад в визначення пріоритетів соціальних вкладень. Найбільший інтерес з точки зору інвестиційної привабливості компанії представляють перспективи розвитку системи, які можна оцінити за допомогою таких індикаторів.

Аналіз планів розвитку ОТГ за три роки показує, що в них було приділено увагу різним важливим проблемам, наприклад: реконструкції автомобільних доріг, організації автобусного сполучення між населеними пунктами ОТГ, реконструкції молоко заготівельного пункту та сервіснозабійного цеху, сприяню у будівництві заводу з виробництва пелет та брикетів, будівництву котелень на твердому паливі для дитячих садочків і будинків культури, впровадженню проекту "електронне самоврядування".

В ОТГ особливу увагу приділено розчистці русла місцевої річки з метою поліпшення екологічної ситуації населених пунктів та унеможливлення їх затоплення скидними та поверхневими водами, реконструкції існуючої у межах одного з сіл горизонтальної дренажної системи з метою запобігання затоплення ґрунтовими водами житла та господарських будівель населення, реконструкції дитячого ясла-садка з доведенням до 180 місць в одному з сіл, будівництву пожежного депо в іншому селі, сприяню у будівництві заводу металевих виробів, фабрики з виробництва побутових товарів, біофабрики тощо. І, головне, все це не просто плани.

Аналіз наповнення та виконання дохідних частин сільських бюджетів досліджуваної ОТГ за 2019, 2020 та 2021 роки у розрізі податків і зборів, показав, що вона забезпечується з п'яти основних дохідних джерел: податок та збір на доходи фізичних осіб, акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості, земельний податок, єдиний податок.

Для прикладу: лише у 2019 році на розвиток комунального закладу "Будинок культури", який є центром громадської та молодіжної активності в

одному з сіл, з місцевого бюджету було виділено 1125240 гривень на ремонт покрівлі, у 2020 році — ще 1322540 гривень на капітальний ремонт цієї будівлі. У 2021 році в ОТГ №1 було зроблено капітальний ремонт водомережі протяжністю 4400 м (при цьому лише у 2020 році — 1707401 грн із державної субвенції та 674744 грн із сільського бюджету, а у 2021 році ще 465928 грн власних коштів), на вуличне освітлення сіл ОТГ витрачено 527 221 грн, на капітальний ремонт бібліотеки в одному з сіл — 1 107 487 грн, на реконструкцію дитячого ясла — 5028158 грн, на поточний ремонт та закупівлю меблів, обладнання для шкіл — 2282407 грн, на поточний ремонт дорожнього покриття вулиць — 2587366 грн, на ремонт будівлі центру надання адміністративних послуг — 530278 грн, на пільгове перевезення громадян.

Отже, результати аналізу соціальної відповідальності сільських рад досліджуваного ОТГ дозволяють стверджувати, що її рівень є досить високим. Про це свідчить підвищення рівня добробуту населення цих ОТГ за досліджуваний період, впровадження інновацій та використання передових технологій управління громадою, наявність в ОТГ від 3 до 5 громадських організацій, відсутність корупції, достатній рівень довіри населення до місцевих органів самоврядування, перемоги в грантових програмах.

Однак у ході дослідження було встановлено, що процес формування соціально відповідального бізнесу, в тому числі окремих власників товарних особистих селянських господарств, у досліджуваній Вчорайшенській ОТГ, як і в Україні в цілому, відбувається досить важко. Бізнес час від час жертвує на ті чи інші потреби соціально вразливих верств населення, проте, це точкові безперспективні дії, а не систематична цілеспрямована діяльність. Восени 2018 року в Вчорайшенській ОТГ з невеличкого проекту "Музична зупинка", завдяки фінансуванню Британської Ради в рамках проекту "Активні громадяни" та за підтримки Фонду "Об'єднання", розпочався процес формування мережі автобусних зупинок. У 2019 році в Вчорайшенській ОТГ — знову було підготовлено переможний проект "Безпека на дорозі. Ціна — життя", в рамках якого крім проведення освітніх заходів було здійснено матеріальне "вливання",

а саме — біля школи встановлено автобусну зупинку, але її власноруч зробив місцевий підприємець, не взявши плату за роботу.

У липні 2019 р. за 32000 грн з бюджету громади було придбано додаткові зупинки, а доставка, роботи та благоустрій території виконали ініціативні групи з небайдужих фермерів та власників особистих селянських господарств. Вчорайшенської ОТГ на баланс сільської ради з районної ради ще в січні 2016 року було передано приміщення аптеки.

Наразі бачимо обгороджену територію, нові пластикові вікна, покладену покрівлю, виконані внутрішні ремонтні роботи. Для цього з бюджету сільської ради було виділено 15000 гривень з орендної плати та 95000 гривень з благодійних внесків та інших надходжень. А ось меблі для аптеки купував один з місцевих підприємців. Однак більш дієву допомогу Вчорайшенської ОТГ можуть і мають надавати не власники особистих селянських господарств та голови невеликих фермерських господарств з площею землекористування 50 га, а великі та середні підприємства, які працюють на їх території.

У ході дослідження було вивчено соціально відповідальну поведінку 23 бізнесових організацій та 16 фермерських господарств конкуруючись ОТГ. Досліджувалася діяльність 8ми бізнесових організацій, кожна з яких сплачує найбільші суми податків, а саме понад 450 000 грн/рік.

Проведемо узагальнену оцінку соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади експертним методом.

Склад експертної групи, якою здійснювалася оцінка сили КСВ ОТГ, наведена в табл. 2.11. Як видно, експертна група складається з 48 осіб, серед яких є представники всіх функціональних сфер. Обрана кількість осіб в підгрупах наведено в табл. 2.11.

Експертною групою з числа ОТГ було проведено оцінку за всіма індикаторами сили КСВ ОТГ. Результати узагальненої оцінки сили культури соціального забезпечення Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади.

Таблиця 2.11

Кількісний та якісний склад експертної групи

Склад експертної групи	Кількість
Керівники вищого рівня	3
Керівники середнього рівня	8
Заступники керівників	8
Фахівці	4
Населення	25
Усього	48

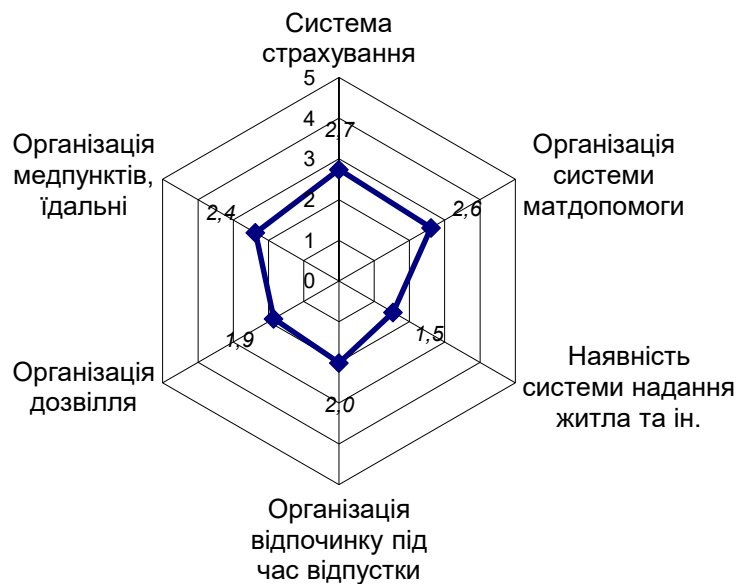

Рис. 2.1 результати узагальненої оцінки сили культури соціального забезпечення Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади

Окремо вивчалася діяльність бізнесової організації — єдиної з усіх суб'єктів господарювання досліджуваної ОТГ, що підписали з місцевою сільською радою угоду про соціальне партнерство (згідно з цією угодою у 2018 році було виділено 37280 грн), яка уже двічі проводить святкування Нового року для дітей своїх орендодавців і дарує їм подарунки, яка видає, в разі необхідності, орендну плату на декілька років наперед (у відповідності до терміну дії угоди про оренду).

Крім того, було опитано отримувачів благодійної допомоги/послуг. Дослідження показало, що більшість середніх та великих бізнесових організацій, у першу чергу завдяки яким загальна сума надходжень до бюджету ОТГ є такою, що дозволила мати його у 2019 році у розмірі більше 40 млн грн, поводять себе так, ніби саме цей факт робить непотрібними соціально відповідальні кроки стосовно даної ОТГ.

Опитування отримувачів благодійної допомоги/послуг (жоден з них не побажав називати себе) показало, що їм допомагає малий бізнес та окремі фізичні особи. Серед цих респондентів у 2019 році було 87% працездатних осіб віком від 29 до 53 років і лише 13% — осіб пенсійного віку. Тож малий бізнес локально (в межах ОТГ) виявився більш соціально відповідальним, ніж середній та великий. Та все ж він не може вирішити важливі проблеми цілої громади. Тому управління соціально відповідальною поведінкою бізнесових організацій потребує удосконалення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Вчорайшенська сільська об'єднана територіальна громада Житомирської області (далі - ОТГ) утворена 18 липня 2018 року на основі Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Перші вибори відбулися 23.12.2018 року, перша установча сесія - 04.01.2019р.Адміністративний центр громади – с. Вчорайше.Представницький орган – Вчорайшенська сільська рада.

Кількість сільських рад що об'єдналися – 9: Бистрійська, Вчорайшенська, Крилівська, Малонизгорецька, Малочернявська, Новочорнорудська, Роставицька, Чорнорудська та Шпичинецька.Площа – 313,71 км².

Чисельність населення станом на 01.01.2020 року – 5 455 осіб.

Вчорайшенська ОТГ знаходиться в північній частині Ружинського району Житомирської області.Територія Вчорайшенської об'єднаної територіальної громади включає в себе тринадцять населених пунктів (села: Вчорайше, Лісове, Чорнорудка, Нова Чорнорудка, Мала Чернявка, Першотравневе, Малі Низгірці,

Роставиця, Крилівка, Ярославка, Шпичинці, Бистріївка селище Звиняче), в них 3364 дворів.

Система управління підприємством включає дві підсистеми – керуючу (суб'єкт управління) і керовану (об'єкт управління), які перебувають у постійній взаємодії. Керуюча підсистема включає топ-менеджерів і функціональних фахівців, об'єднаних у відділи. Вони виробляють планові завдання по випуску продукції, закупівлі матеріалів і найму трудових ресурсів

Місія громади (як адміністративно-територіальної одиниці) - це основне її призначення (пов'язане з причиною її появи у минулому), її місце в економічній системі регіону (держави), її унікальні особливості та конкурентні переваги, які у неї вже є, та які громада хотіла б зберегти для подальшого власного розвитку, або здобути у свідомому процесі розвитку.

Загрозами ОТГ: недосконалість законів та непослідовність законодавства у сфері розвитку ОТГ, недосконала податкова політика держави та несприятливий інвестиційний клімат (бюрократизм, контролюючі органи тощо), попит на спекуляцію ресурсів (знищення лісу), трудова міграція, відтік молодих спеціалістів.

Але, як показує дослідження, майже всі індикатори, що характеризують культуру соціального забезпечення, знаходяться на низькому рівні. ОТГ не має фондів для фінансування організації дозвілля співробітників та їхнього відпочинку під час відпустки на високому рівні. Треба зазначити, що на ОТГ існує система матеріальної допомоги та система соціального страхування.

Отже підсумовуючи вищезазначене необхідність розвитку соціальної відповідальності Вчорайшенська сільська об'єднана територіальна громада не викликає сумніву.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЧОРАЙШЕНСЬКОЇ ОТГ

3.1 Принципові підходи щодо розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування

Пандемія, економічна криза, що насувається, незавершена децентралізація, зменшення фінансування державних структур та карантинні обмеження для бізнесу в Україні, зменшення доходів наших громадян зумовлюють зростання потреб українців у захисті та допомозі. Підтримка, що надається державними структурами громадянам та бізнесу (передусім малому та середньому), на жаль, часто має низьку якість, гарантії держави не виконуються на належному рівні, й тому люди змушені звертатися за допомогою до соціально відповідальних бізнесових організацій та благодійних фондів, що реалізують благодійні програми. Однак соціально відповідальною має бути не лише поведінка цих структур, а й поведінка органів усіх рівнів влади та управління, інститутів громадянського суспільства, та кожного члена суспільства, зокрема — члена тієї чи іншої територіальної громади

Перший розділ дипломної роботи дослідження було присвячено вивченню досвіду соціально відповідальної поведінки успішних об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та органів місцевого самоврядування. В другому розділі дипломної роботи встановлено, що досліджувана громада є учасником різноманітних міжнародних та всеукраїнських конкурсів і програм розвитку сільських територій, приймають активну участь у соціально-економічному розвитку населених пунктів ОТГ.

В Україні ще не сформувалася власна модель соціальної відповідальності.

Рис. 3.1 Механізм соціальної відповідальності як засаднича стратегія управління ОТГ

Це можна підтвердити результатами опитування ОТГ щодо необхідності впровадження СВ: було виявлено, що лише половина опитаних (53,3%) підтримують ідею запровадження політики соціальної відповідальності, 41,1% – не вважають це за потрібне, а останні 5,6% керівників зазначили, що не бачать ніякого сенсу в запровадженні такої практики.

Використання зв'язків з громадськістю (PR) – задля підвищення власної репутації та утворення переваг ОТГ здійснюють проекти, націлені на зв'язки з громадськістю, часто на основі соціальних проектів та точкових ініціатив.

На території Вчорайшенської ОТГ функціонують: будинки культури, дитячі ясла-садки, сільські бібліотеки, загальноосвітні школи I—III ступенів (одна громада навіть ліцей має), по одній амбулаторії загальної практики сімейної медицини, фельдшерсько-акушерські пункти, відділення зв'язку "Укрпошта", відділення Житомирського обласного управління АТ "Ощадбанк", комунальні підприємства, пункти охорони громадського порядку, бізнесові організації, фермерські господарства, товарні ОСГ, а також працюють приватні підприємці.

На в'їзді Вчорайшенської ОТГ встановлені стели з прапорами України та громади, відповідні знаки і Поклонні хрести, сформовані органи самоорганізації населення.

В апарати сільської ради працює декілька проектних менеджерів, серед яких троє які вільно володіють англійською мовою. Є посади спеціалістів: з муніципальних ініціатив, зовнішньої й внутрішньої інтеграції та інвестицій; з розвитку інфраструктури, житлово-комунального господарства та енергоефективності; з агропромислового розвитку, економіки та приватно-державного партнерства; юрисконсульт; із землеустрою; із соціальних питань та охорони дитинства.

В Вчорайшенській ОТГ діє Громадська рада, Молодіжна громадська рада, громадські організації: "Турбота", "Музичани", "Освітня ініціатива"

На практиці проблеми у сфері соціальної відповідальності виникають як у процесі діяльності органів місцевого самоврядування (проблеми підвищення

соціальної відповідальності в публічному управлінні), так і в ході функціонування бізнесових організацій на території територіальних громад (проблеми, що стосуються соціальної складової діяльності бізнесових організацій) та в поведінці громад і окремих їх членів. Ці проблеми в кожній територіальній громаді вирішують різними способами.

І надзвичайно важливо, щоб не залишався непоміченим кращий досвід управління соціально відповідальною поведінкою, який не суперечить вітчизняному законодавству, а саме: створення та застосування власних і запозичених передових світових стандартизованих практик, використання різних елементів систем соціальної відповідальності, який є результатом усвідомлення соціальної відповідальності на новому якісному рівні, як з позиції господарюючих суб'єктів, громади, органів влади, так і окремих особистостей.

Активна соціальна позиція ОТГ, має полягати в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні соціальних проблем.

Очевидно, що держава має підтримувати цей взаємозв'язок, надаючи такі послуги, як інвестування в суспільні блага, якими користуються працівники торгівлі, правоохоронна діяльність та відповідне законодавче регулювання, а також фінансування цієї сфери через побудовану систему державного і місцевих бюджетів.

Місцеві громади мають усі можливості щодо впливу на соціальну спрямованість діяльності підприємств, включаючи підтримку таких, що є найкращими в регіоні. Стимулювання участі торговельного підприємства в соціальному розвитку громади є надзвичайно важливим, оскільки в ринковій економіці головним джерелом отримання соціальної допомоги є саме комерційний сектор. Соціальну відповідальність у цілому можна трактувати як систематичне й цілеспрямоване надання певних соціальних гарантій громадянам для підвищення їх життєвого рівня, що здійснюється підприємствами й організаціями, органами місцевого самоврядування, місцевими органами влади, державою тощо. Слід наголосити, що соціальна

відповідальність підприємства обов'язково базується на його прибутковій діяльності, адже збитковий суб'єкт господарювання не в змозі сприяти нагромадженню не лише коштів бюджетів різних рівнів, а й створенню власного соціального капіталу. Акцент на ролі соціально-економічних результатів підкреслює суспільну місію підприємницької діяльності на відміну від прибутку, одержання якого є, перш за все, сенсом підприємництва для його власників. Дотримуючись внутрішніх критеріїв соціальної відповідальності шляхом збереження та нагромадження власного соціального капіталу, торговельне підприємство має можливість підтримки певних соціальних ініціатив, інноваційних проектів, соціальної і творчої активності співробітників, що в результаті сприяє підвищенню ефективності його діяльності.

У цілому ОТГ від підвищення рівня соціальної відповідальності отримує певні вигоди, а саме: зростання довіри місцевої громади до його діяльності, тобто створення позитивного іміджу; це саме стосується й відносин із податковими, контролюючими та іншими органами; стабільність положення на ринку завдяки набуттю вагомих конкурентних переваг; перспективи щодо розвитку діяльності завдяки позитивному іміджу (в органах влади, серед партнерів, постачальників, покупців тощо), а також власній соціальній політиці; підвищення кадрового потенціалу завдяки зростанню професіоналізму, творчої активності, відповідальності й лояльності працівників тощо. Соціальна відповідальність може реалізуватись через створення на торговельному підприємстві спеціального Центру соціальних програм. Для цього у структурі самого підприємства необхідно зробити зміни. Соціальна відповідальність має бути виділена в окремий напрям, а очолювати його повинен керівник торговельного підприємства, але для дотримання соціальної відповідальності як функції господарювання потрібно щоб кожен співробітник був причетний до неї.

На багатьох закордонних підприємствах є досвід створення Комітету з питань впровадження соціальної відповідальності [7–11]. Комітет уповноважений обговорювати та реалізовувати головні напрями діяльності з

соціальної відповідальності, включаючи задоволення споживачів, етику, виконання законів і правил, захист навколишнього середовища. Посада менеджера з соціальних програм підприємства є відносно новою у бізнес-середовищі України. У країнах з розвиненою ринковою економікою це поширене явище. Вже давно існує така спеціальність, а в університетах ведеться підготовка професійних менеджерів з цього питання. Основні вимоги до компетенції таких менеджерів зосереджені на розумінні сутності й важливості соціальної спрямованості діяльності підприємства; знаннях щодо правового поля регулювання цієї справи; вмінні визначати її стратегічні, тактичні та поточні цілі, а також відповідні завдання; орієнтуванні на соціальні параметри розвитку країни, регіону, міської громади тощо. Менеджери з соціальних програм мають бути не лише компетентними, а й досить комунікабельними, володіти прийомами логіки, етики, ділового спілкування тощо.

Соціальні програми розробляються на різні проміжки часу, починаючи із довгострокових, які уточнюються в середньо- і короткострокових програмах. Заходи, що передбачаються в цих програмах, групуються залежно від їхнього впливу на ті чи інші складові діяльності підприємства. Наприклад, у торговельному підприємстві доцільно групувати заходи за напрямками їх впливу на: економічні результати, технології товаропостачання та збуту, обслуговування споживачів, підвищення мотивації співробітників тощо. У межах кожного напрямку визначатимуться конкретні заходи, відповідальні особи за їхнє здійснення, строки виконання та механізм оцінки результатів.

Слід зазначити, що реалізація зазначених заходів сприятиме поліпшенню соціально-психологічного клімату на торговельному підприємстві, а також зміцненню дружніх відносин між членами трудового колективу, збільшенню соціального капіталу. Всі ці заходи позитивно впливають на діяльність підприємства в цілому, на якість обслуговування, отже, буде спостерігатися підвищення ефективності господарської діяльності.

Саме запровадження дієвих соціальних програм забезпечує підвищення рівня соціальної відповідальності підприємства, що у свою чергу зумовлює

укріплення його позитивної репутації як на ринку, так і серед співробітників і справляє позитивний вплив не лише на результати господарської діяльності, а й на інвестиційну привабливість суб'єкта господарювання.

Основні елементи соціального захисту працівників підприємства містить соціальний пакет, який обумовлює створення сприятливих і безпечних умов праці, участь працівників в управлінні підприємством, розвиток і використання творчої ініціативи всіх категорій працівників та їх кар'єрне зростання, підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня працівників, поліпшення їх житлових і культурно-побутових умов, створення в колективі сприятливого клімату тощо.

Розробка соціального пакета на довгостроковий період сприятиме збільшенню соціального капіталу. Керівництво підприємства має розглядати витрати на соціальні програми як одну із форм довгострокових інвестицій. Торговельне підприємство, яке має за мету отримання прибутку, зміцнення конкурентних позицій на ринку, отже, формування позитивної репутації, повинно йти на певні витрати, адже, на відміну від внесків до державного соціального страхування, ці витрати, розмір яких залежить від індивідуального внеску кожного із співробітників, спрямовуються лише на працівників цього підприємства. Надання соціальних пільг формує у працівників мотивування до ефективної праці.

Етапи оцінювання інвестицій у соціальні програми торговельного підприємства, що дозволяють контролювати його соціальну відповідальність, запропоновано на рисунку. Усвідомлення перспективності й високий рівень соціальної відповідальності, активно підтримуваний в суспільстві, в усіх державних і комерційних структурах, забезпечує збільшення не лише фізичного та фінансового, а й, що не менш важливо, – людського та соціального капіталу. Підвищення продуктивності праці та прибутків можна досягти у результаті перегляду посадових інструкцій співробітників, перерозподілу функціональних обов'язків і використання новітніх технологій.

Відображення соціальної відповідальності у діяльності всіх суб'єктів влади, які здійснюють свої повноваження на місцевому рівні та охоплення нею усі сфери їх компетенції — необхідна умова успішної роботи місцевих органів влади, без виконання якої не можливою підвищити ефективність та якість управління, реагування на потреби та запити членів територіальної громади, заходів соціального захисту та захисту навколишнього середовища, про що свідчать останні дослідження.

Отже, зважаючи на високу актуальність проблематики соціальної відповідальності місцевих органів влади та наявність широкого кола невирішених питань стосовно реалізації соціальної відповідальності місцевими органами влади, існує необхідність створення єдиної концепції соціальної відповідальності, яка здатна охопити діяльність усіх органів влади будь-яких типів, що функціонують на місцевому рівні.

Слід наголосити, що основні постулати такої концепції повинні виходити з мети діяльності місцевих органів влади, якою є забезпечення якісного суспільного життя у громаді. Безперечно досягнення якісного суспільного життя у громаді неможливе без якісного виконання покладених на органи місцевої влади обов'язків. Таким чином, на нашу думку, соціальна відповідальність місцевих органів влади полягає у якісному виконанні покладених на дані органи обов'язків, а саме: по-перше, як у межах їхньої компетенції, так і, по-друге, додаткових ініціатив необхідних для забезпечення якісного суспільного життя у громаді.

Якісне суспільне життя у громаді — це цілісний реальний процес функціонування та розвитку громади, за якого забезпечується високий ступінь задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб членів громади, досягається ефективна взаємодія суб'єктів, чия життєдіяльність реалізується в межах певної територіальної одиниці розташування громади.

Якісне суспільне життя у громаді представляє собою ядро концепції соціальної відповідальності місцевих органів влади.

Воно включає:

1) безпосередньо громаду як соціальну групу, що проживає на даній території, бере участь в економічній діяльності (у тому числі виробляє /споживає суспільний продукт, надає / споживає послуги, в тому числі місцеві локальні блага, сплачує податки); соціальному (здійснює соціальних захист і надання соціальних послуг, благодійність, суспільно корисна діяльність), у суспільно-політичному (обирає, контролює, комунікує з місцевою владою), культурному житті маючи на меті формування соціально комфортного, лояльного до всіх мешканців, доброзичливе середовища проживання;

2) громадський актив як соціально найактивніша частина громади, яка висловлює соціально-економічні, культурні і політичні запити всієї громади, комунікує з органами публічної влади, здійснює громадський моніторинг їх діяльності, безпосередньо займається діяльністю, спрямованою на вирішення соціальних, економічних, екологічних проблем у громаді.

До громадського активу територіальної громади можна віднести як окремих ініціативних громадян, так і громадські організації і об'єднання, які займаються суспільно-корисною діяльністю та представляють інтереси своїх членів на різному рівні.

Популярності в Україні набирають також «громадські платформи» або «громадські ініціативи», які представляють собою своєрідну форму об'єднання зусиль громадян та /або громадських організацій за для вирішення важливої соціальної проблеми або низки проблем;

3) ефективну роботу місцевих органів влади, яка представляє собою основу функціонування державної влади на місцях.

Виходячи з науково-метрологічних підходів, висловлених у роботах [10; 11] ми вважаємо, що ефективна робота місцевих органів влади — це диференційована характеристика діяльності органів місцевої влади, що демонструє співвідношення трьох складових, першою з яких є фактичні результати (зокрема, наявність змін соціально-економічної або екологічної ситуації в межах адміністративно-територіальної одиниці), другою — використані місцевими органами влади ресурси (фінансові, майнові, кадрові,

інформаційних, третьою — поставлені цілі або прогнозовані чи заплановані показники діяльності органу місцевої влади, при чому найбажанішими ефектами при даному співвідношенні є забезпечення високої якості послуг, що надаються місцевими органами влади, високої культури управління у цих органах, вирішення соціально-економічних та екологічних проблем адміністративно-територіальної одиниці, високого ступеня задоволення потреб громади і її окремих членів використовуючи якомога менше ресурсів;

4) ефективну взаємодію місцевих органів влади з громадськістю та бізнесом.

Ефективна взаємодія місцевих органів влади з громадськістю означає отримання економічних, соціальних, екологічних вигод для адміністративно-територіальної одиниці шляхом організації такого рівня співпраці місцевих органів влади та громадськості, за якого досягається регулярна участь громадськості у прийнятті важливих для адміністративної-територіальної одиниці рішень і реальний вплив громадськості на рішення місцевих органів влади.

Така взаємодія також охоплює питання налагодження соціального діалогу з громадою, організації місцевих виборів, сприяння здійсненню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади та громадської антикорупційної експертизи проектів нормативноправових актів, сприяння розвитку громадянського суспільства з боку місцевих органів влади, діяльності консультативно-дорадчих органів та планування і проведення консультацій з громадським активом.

У свою чергу, ефективна взаємодія місцевих органів влади та бізнесу з боку місцевої влади передбачає створення комфортного для ведення бізнесу середовища (зокрема, надання безкоштовної консультативної допомоги бізнесменам, гарантування відсутності зловживань посадових осіб місцевих органів влади, боротьбу з корупцією, надання допомоги бізнесменам у пошуку виробничих і торгових площ, стимулювання соціальновідповідального бізнесу у вигляді знижок на зовнішню рекламу), а боку з бізнесу — законність

діяльності, створення нових робочих місць у межах адміністративно-територіальної одиниці з відповідним соціальним пакетом, врахування у своїй діяльності інтересів громади та участь бізнесу у вирішенні соціально-економічних і екологічних проблем адміністративно-територіальної одиниці;

5) соціально комфортне середовище для життя громади.

Критеріями його є: забезпечення освітніх потреб (дитячі садки, школи, професійна освіта); забезпечення потреби у медичній допомозі; забезпечення соціальних гарантій і надання соціальних послуг у громаді; забезпечення і виробництво соціальних благ; підтримка зайнятості; підтримка місцевими органами влади членів громади, в тому числі соціально вразливих або родин, що опинилися у складних життєвих обставинах; підтримка місцевими органами влади культури, (мовні потреби) громадської активності; підтримка безпечного середовища (протипожежна безпека, профілактична робота з підтримання правопорядку спільно з поліцією, екологічна безпека); підтримка комфортного середовища, що має включати ряд елементів, серед яких облаштована, упорядкована територія, у тому числі для осіб з інвалідністю, інфраструктурне забезпечення життєдіяльності населеного пункту, його облаштування зручностями, у т.ч. централізоване каналізування стоків, забезпечення питною водою прийнятної якості, містобудівне супроводження розвитку населеного пункту, облаштування зелених зон, зон відпочинку і дозвілля, гармонійного поєднання житлових і промислових зон, якісне дорожнє покриття та доступність і зручність транспортної інфраструктури; б) соціально відповідальну програму розвитку громади, яка має ґрунтуватися на принципах сталого людського розвитку і саме це є запорукою гармонійного поєднання інтересів соціуму і природи, дотримання принципів соціальної справедливості. Тому головною метою розвитку громади є досягнення сталого економіко-соціо-екологічного розвитку. Стратегія розвитку громади, і відповідно, програма її реалізації повинна орієнтуватися на необхідність приведення обсягів антропогенного навантаження (як промислового, так і побутового) у відповідність до асиміляційного потенціалу екологічної системи відповідної

території, а також на необхідність розбудови економічного базису функціонування відповідної громади, оскільки без достатнього матеріального забезпечення деградує соціум. Усе це в загальному підсумку потребує виваженого і якомога гармонійного поєднання соціальних, економічних, інституційних, екологічних цілей розвитку громади. Розглядаючи докладніше соціальні цілі розвитку громади, слід наголосити на необхідності стабілізації демографічної ситуації у відповідному населеному пункті — селі, селищі, місті. В ідеальному випадку йдеться про досягнення стану сталого відтворення населення громади, яке здатне забезпечити заміщення поколінь. Реалізація цієї мети потребує комплексу заходів у двох основних напрямках.

По-перше, стимулювання закріплення населення на території і його міграційного приросту (запобігання еміграції).

По-друге, необхідним є стимулювання народжуваності. Серед розширених інструментів, якими сьогодні, в умовах реформування системи територіального устрою і місцевого самоврядування, наділені об'єднані територіальні громади і відповідно орган влади, що вони формують, слід назвати розширення компетенції громад у сфері розвитку та утримання інфраструктури, первинної медичної допомоги, забезпечення доступу до дошкільної, середньої та позашкільної освіти. Наявність медичної і освітньої інфраструктури, а також закладів культури і спорту значно підвищує рівень сталості населення. Важливою є ефективна робота по наданню соціальних послуг у громаді, організації виплат соціальних допомог, зокрема підвищення їх адресності. У сфері економіки провідною ціллю є досягнення стабільності у функціонуванні місцевої економічної системи, розвиток місцевого ринку праці, а особливо робочих місць з високим рівнем оплати праці. Ідеологія сталого розвитку вимагає від місцевого самоврядування зважати на екологічні обмеження у природокористуванні, а саме проблему ведення господарської діяльності в рамках екологічної ємності природної системи прилеглої території.

Досягти цього можна працюючи в напрямку впровадження сталих моделей виробничого природокористування (особливо при добуванні

природних ресурсів на території, що належить об'єднаній територіальній громаді, або їх переробці; у сільськогосподарському виробництві — тваринництві, а також щодо підтриманні родючості ґрантів). Також це стосується невикористаного природокористування.

На часі запровадження енергоощадливих технологій, особливо у житлово-комунальному господарстві, пошук місцевого компромісу між зручністю і екологічністю користування, а також ціною послуги, що надається населенню. Розвиток зеленої енергетики, яка здатна забезпечити населений пункт або окремі домогосподарства, електрикою і теплом, спираючись на відновлювальні джерела енергії, а також має комерційні перспективи.

Загалом у сфері благоустрою території місцева влада має максимально реалізувати потенціал соціальної відповідальності, зокрема це стосується дорожнього господарства.

Розвиток інфраструктури: підтримання діючих об'єктів у робочому стані, будівництво нових. Особливо болючою для всіх громад в Україні є тема відходів — промислових і побутових. Система їх переробки перебуває у зародковому стані практично у всій державі. Сьогодні в цій галузі переважає екстенсивний підхід і робота з відходами в основному обмежується їх складуванням на полігонах, які самі по собі, зважаючи на їх стан, є осередками екологічного лиха. Практично для всіх територіальних громад в Україні актуальною є тема забезпечення якісною питною водою, особливо у сільській місцевості, де розповсюдженою є практика споживання колодязної води або зі скважин, які качають воду з поверхневих водоносних горизонтів.

Удосконалення потребує і сам апарат місцевого самоврядування на рівні об'єднаній громади особливо в контексті необхідності створення інституційних засад сталого економіко-соціо-екологічного розвитку: усвідомлення підзвітності своєї діяльності, соціальної відповідальності влади як керуючого принципу її діяльності, формування екологічної свідомості населення, становлення суспільного діалогу на рівні громади, підтримання ініціатив громадськості тощо.

Роль і значення соціальної відповідальності в процесі модернізації українського суспільства важко переоцінити. Соціальна відповідальність має стати одним з сучасних елементів реалізації системи стримувань і противаг щодо забезпечення і захисту інтересів громадян у їх взаємодії з публічною владою всіх рівнів і гілок.

Для найефективнішого запровадження принципів соціальної відповідальності у соціальну практику конкретних територіальних утворень доцільна формалізація її реалізації місцевими органами влади через єдину концепцію соціальної відповідальності, в межах якої генеральною метою діяльності місцевих органів влади є забезпечення якісного суспільного життя у громаді.

Враховуючи вищенаведене, можна зробити такі висновки: належний стан і якість реалізації СВ у місцевому самоврядуванні потрібно розглядати як активний чинник розвитку потужності і зміцнення соціального капіталу системи організації та управління місцевими справами, який зміцнює соціальний порядок і розширює ментальні можливості його нових характерних рис і параметрів, а також підвищує суспільну активність стосовно реалізації регіональної політики. Розширенню меж і прояву СВ у місцевому самоврядуванні і ОМС будуть сприяти регламентні процедури і комунікації у внутрішньому середовищі і із зовнішнім світом (розробки і запровадження внутрішніх стандартів взаємовідносин і виконання посадових обов'язків на принципах СВ – кодексів СВ, кодексів внутрішньої соціально відповідальної поведінки і соціально відповідальних відносин та інших документів).

Подальшого наукового дослідження потребують керівні принципи, напрями, зміст, способи прояву і реалізації, процедури регламентації СВ у місцевому самоврядуванні не тільки як зовнішньої функції, але й як власних функцій під час виконання посадових обов'язків і реалізації владних повноважень, з урахуванням досвіду СВ бізнесу в зарубіжних і вітчизняних практиках та дотримання інших видів відповідальності. Втілення концепції СВ у систему муніципального управління є нагальною вимогою часу,

дотримання якої дозволить відповідально вирішувати проблеми модернізації місцевого самоврядування з урахуванням європейських цінностей.

Впровадження реформи децентралізації в Україні призвело до розвитку місцевого самоврядування, виникли об'єднані територіальні громади, які переймають на себе нові сфери повноважень. Одним із таких напрямів є соціальна допомога – дуже важлива сфера з огляду на те, що вона стосується осіб, які потребують допомоги, оскільки з різних причин вони опинились у складних життєвих обставинах. Місцева влада повинна бути близькою до цих осіб, докладаючи зусиль в рамках до чинного законодавства для забезпечення їм гідних умов життя. Це непросте завдання, враховуючи, що органи місцевого самоврядування, створені протягом останніх років, мають величезні потреби для розвитку. Існує помітна суперечність між виконанням завдань з розвитку та соціальними завданнями. Досвід європейського самоврядування (включно з польським), однак, показує, що недостатня увага, яку органи місцевого самоврядування приділяють соціальній допомозі та соціальній сфері загалом (освіта, культура), призводить до уповільнення процесів розвитку в довгостроковій перспективі, а у складних випадках – і до відтоку жителів. Будівництво технічної інфраструктури, яким би воно не було важливим, не може замінити потреби людей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ключовою є можливість узгодження соціальних потреб із планами економічного розвитку. Перед такими викликами зараз стоять українські органи місцевого самоврядування, використовуючи досвід інших, у тому числі польські гмін, які вже пройшли цей шлях, досягнувши як соціальних, так і економічних цілей.

Проте це неможливо без якісного виконання покладених на органи місцевої влади обов'язків як у межах їхньої компетенції, так і стосовно додаткових суспільно-корисних ініціатив. Основними елементами цього концепту є, по-перше, громада як соціально зрілий і відповідальний колектив громадян; по-друге, її громадський актив як соціально найактивніша її складова; по-третє, він передбачає ефективну роботу місцевих органів влади; по-четверте,

вимагає ефективної взаємодії місцевих органів влади з громадськістю та бізнесом; по-п'яте, соціально комфортне середовище для життя у громаді як мета і результат соціально відповідальної діяльності місцевих органів влади, громадськості, бізнесу; і по-шосте, включає соціально відповідальну програму розвитку громади як дороговказ її діяльності і одночасно механізм узгодження інтересів окремих її членів.

Практична реалізація запропонованої концепції потребує подальшої роботи в напрямку розроблення критеріїв ефективної роботи органів місцевої влади, зокрема критеріїв щодо оцінки соціально відповідальної поведінки осіб, що перебувають на керівних посадах у відповідних органах, а також соціально відповідальної діяльності цих органів публічної влади загалом.

3.2 Рекомендації щодо розвитку соціальної відповідальності Вчорайшенської ОТГ

Наразі в Україні, більш як ОТГ не приймає безпосередньої участі у підтримці соціального розвитку. Цікавим фактом останніх років є те, що населення очікує на благодійну допомогу передусім від комерційних структур, а вже потім від держави та її органів соціальної опіки. Це свідчить про деяку переорієнтацію настроїв населення та їх відмову від очікувань стосовно держави. За результатами соціологічного опитування, проведеного Центром соціальних експертиз Інституту соціології НАН України та благодійним фондом «Інтелектуальна перспектива», в якому взяли участь 811 підприємств різних розмірів, форм власності та сфер діяльності, бізнесструктури позиціонують своє ставлення до аспектів соціальної відповідальності наступним чином: до реалізації соціальних проектів 60 % респондентів ставляться позитивно та вважають її корисною для суспільства в цілому; чверть опитаних продемонструвала «нейтралітет»; 5 % респондентів зафіксували негативне ставлення, оцінивши таку діяльність як «марну витрату часу та ресурсів».

З метою підвищення рівня соціальної відповідальності суб'єктів господарювання Вчорайшенської ОТГ доцільно запровадити застосування у бізнесових організаціях, які/філії яких функціонують на їх території, механізму "Корпоративний фонд". Це має забезпечити довготривалу та систематичну фінансову підтримку некомерційних проектів у конкретних сферах життя Вчорайшенської ОТГ, у якій буде враховано їх соціально-важливі проблеми, які будуть спрямовані на формування середовища сприятливого для розвитку і життєдіяльності населення.

Задля розвитку соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади пропонуємо:

розробити алгоритм застосування інструментарію розвитку соціальної відповідальності громади,

впровадження в структуру управління ОТГ посади КСВ-менеджера на три роки;

та розвиток напрямів соціальної відповідальності з використанням матричного методу.

Алгоритм застосування інструментарію розвитку соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади надано на рис. 3.2.

Виконання сформульованих вимог до розробки заходів щодо удосконалення соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади контролюються шляхом оцінки стану індикаторів, що встановлені для всіх структурних елементів, і показують ефективність функціонування системи управління. Досягнення цілей розробки заходів щодо удосконалення управління розвитком соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади забезпечується реалізацією функцій управління.

Для розробки заходів пропонується використовувати матричний метод, що в останні роки завоював популярність серед теоретиків і практиків менеджменту. Матриці формуються на підставі виділення двох напрямків

аналізу і встановлення специфіки ситуації, що складається на перетині різних характеристик обраних напрямків. Найбільш відомими є матриця Бостонської консультативної групи, напрямками аналізу в якій обрана частка ринку і швидкість росту, матриця SWOT-аналізу та ін. [52].

3.2 Застосування інструментарію розвитку соціальної відповідальності

Вчорайшенської

При розробці матриць заходів щодо удосконалення соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади напрямками аналізу обрані функції управління і структурні елементи СВ Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади Додаток А. Іншими словами, стратегія управління розвитком соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади повинна охоплювати всі структурні елементи СВ і здійснюватися в рамках виконання усіх функцій управління.

Таким чином, подібна система організації управління розвитком соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади задовольняє всім пропонованим до неї вимогам, а саме:

відповідає системі й організаційній структурі управління Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади;

дозволяє проводити діагностику рівня соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади, виявляти й оцінювати рівень СВ у всіх аспектах діяльності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади при розробці і впровадженні стратегії;

забезпечує стійкі й оптимальні міжфункційні зв'язки між різними підсистемами при управлінні СВ;

дозволяє погоджувати прийняття рішень усіма стейкхолдерам з урахуванням рівня СВ;

забезпечує динамічне і гнучке управління розвитком соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади;

дозволяє швидко реагувати на зміни, що відбуваються всередині Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади і в зовнішньому середовищі.

Як було встановлено в дипломній роботі, менеджмент повинен враховувати СВ й сильно залежить від неї, але і може, у свою чергу, впливати на формування і розвиток СВ. Прогресивні керівники розглядають СВ

Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади як могутній стратегічний інструмент, що дозволяє орієнтувати всі підрозділи й окремих осіб на загальні цілі, мобілізувати ініціативу співробітників, забезпечувати лояльність і полегшувати їхнє спілкування.

Розроблена в дипломній роботі система організації управління розвитком соціальної відповідальності Вчорайшенської сільської об'єднаної територіальної громади дозволяє виявляти фактичний рівень СВ й розвивати її

Таким чином, помітно, що шлях до формування та розвитку соціально орієнтованої економіки та суспільства в Україні є набагато складнішим, ніж в інших країнах.

Основними напрямками розвитку соціально відповідальної діяльності має стати в першу чергу подолання перелічених вище перешкод і проблем на всіх рівнях управління шляхом: формування ідеології і культури соціальної відповідальності шляхом паралельної розбудови інноваційної, інтелектуальної економіки з моральною та етичною; активізація й підвищення ефективності держави (як власника, роботодавця, законодавця, арбітра, посередника, координатора, гаранта дотримання законів) у організації соціально відповідальної діяльності; створення сприятливого економічного клімату шляхом боротьби з корупцією, що призведе до оздоровлення національної економіки, її детінізації і поступового відродження; забезпечення державою суворого дотримання існуючих законів, приведення усіх суб'єктів соціально-трудових відносин до ступеня базової соціальної відповідальності; оздоровлення морального клімату в суспільстві та відновлення довіри до державних інститутів та держслужбовців; ефективного розвитку соціально відповідальної поведінки, формування повноправних органів – сторін соціального партнерства; активізація соціальної свідомості й ролі найманих працівників як учасників соціального діалогу, активізації ролі профспілок; створення механізму, який пов'язував би можливості державних і муніципальних преференцій (бюджетних кредитів, податкових пільг, державних замовлень) з рівнем соціальної відповідальності бізнесу й

ефективності соціально-трудових відносин на конкретному підприємстві; формування, виховання у всіх громадян соціальної компетентності і нормативноправової підготовленості у питаннях прав людини (як найманого працівника, як споживача, як громадянина), екологічної грамотності, здорового способу життя, моральності тощо.

Шляхи розв'язання проблем Вчорайшенської ОТГ їх керівництво бачить у різних видах співпраці. Мається на увазі співпраця з Всеукраїнською асоціацією сільських та селищних рад, з обласною державною адміністрацією, з районною державною адміністрацією, з Департаментами агропромислової політики, житловокомунального господарства та паливноенергетичного комплексу, зовнішньоекономічної діяльності, економічного розвитку та торгівлі області, з Посольствами інших країн, з різними Фондами тощо.

Однак органам місцевого самоврядування потрібно розширювати співпрацю з діючими суб'єктами господарювання та членами громади, здатними започаткувати власний бізнес. Особливо слід звернути увагу на необхідність проведення активної просвітницької компанії, яка доноситиме ключові принципи ведення соціального підприємництва та здійснення благодійної діяльності до широкого загалу.

Важливо розповідати і про соціально відповідальні вчинки звичайних членів громад. Наприклад, про те, як небайдужі люди своєю технікою спекотного літа підвозили воду з дому і поливали 500 дерев та кущів, які було висаджено на території Вчорайшенської ОТГ у рамках програми з благоустрою з метою покращення екологічної ситуації в селі. Для поширення такої інформації слід більш широко використовувати можливості місцевих ЗМІ, соціальних мереж тощо.

Отже, органи місцевого самоврядування Вчорайшенської ОТГ проявляє себе як соціально відповідальні формування. Історія "спроможності" кожної з них розпочиналася з наявності певних стартових умов, серед яких: наявність у державній, комунальній і приватній власності значної кількості сільськогосподарських угідь (а це земельний податок, податок з прибутку,

орендна плата за використання земель громади); наявність на території громади великих і середніх підприємств, бюджетних установ (а це передусім податки у вигляді відрахувань ПДФО); близькість ОТГ до обласних центрів, що в сукупності з подальшими кроками органів місцевого самоврядування по формуванню привабливого середовища для проживання (дороги, освітлення, будинки культури, дитячі садочки, школи з належним кадровим забезпеченням тощо), забезпечили привабливе середовище для провадження бізнесу; досвід підтримки сільськими радами окремих сіл (населення яких об'єдналося в нинішні ОТГ) створення громадських організацій; реалізація різних видів співпраці, а також ощадливе і раціональне використання коштів.

Однак соціально відповідальними мають бути всі: держава, державні інститути, бізнес, громадські організації, фізичні особипідприємці, всі члени Вчорайшенської ОТГ. Реалізувати соціально відповідальну поведінку належним чином, здійснювати благодійну діяльність грамотно, може далеко не кожен. Цьому мистецтву потрібно вчитися. І насамперед це стосується менеджменту місцевих бізнесових організацій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

На сьогодні соціальна відповідальність в Україні знаходиться на стадії свого становлення. Найактивнішими у цій сфері є представництва іноземних компаній, які переносять на українське підгрунття сучасні світові практики, принципи і стандарти, а також найбільші українські ОТГ.

В Україні ще не сформувалася власна модель соціальної відповідальності. Це можна підтвердити результатами опитування ОТГ щодо необхідності впровадження СВ: було виявлено, що лише половина опитаних (53,3%) підтримують ідею запровадження політики соціальної відповідальності, 41,1% – не вважають це за потрібне, а останні 5,6% керівників зазначили, що не бачать ніякого сенсу в запровадженні такої практики. Майже третина вітчизняних ОТГ заявила, що не здійснює заходи із соціальної відповідальності й для більшості з

них ці заходи не є актуальними через брак коштів. Кожна десята ОТГ вважає, що ця функція належить державі. І лише 29,6% ОТГ мають власну стратегію СВ.

Отже, органи місцевого самоврядування Вчорайшенської ОТГ проявляє себе як соціально відповідальні формування. Історія "спроможності" кожної з них розпочиналася з наявності певних стартових умов, серед яких: наявність у державній, комунальній і приватній власності значної кількості сільськогосподарських угідь (а це земельний податок, податок з прибутку, орендна плата за використання земель громади); наявність на території громади великих і середніх підприємств, бюджетних установ (а це передусім податки у вигляді відрахувань ПДФО); близькість ОТГ до обласних центрів, що в сукупності з подальшими кроками органів місцевого самоврядування по формуванню привабливого середовища для проживання (дороги, освітлення, будинки культури, дитячі садочки, школи з належним кадровим забезпеченням тощо), забезпечили привабливе середовище для провадження бізнесу; досвід підтримки сільськими радами окремих сіл (населення яких об'єдналося в нинішні ОТГ) створення громадських організацій; реалізація різних видів співпраці, а також ощадливе і раціональне використання коштів.

У процесі досліджень, на підставі досвіду вітчизняних і зарубіжних науковців, а також узагальнення опублікованих в економічній літературі розробок були запропоновані наступні заходи, щодо розвитку соціальної відповідальності ВЧОРАЙШЕНСЬКОЇ ОТГ: обґрунтовано принципові підходи щодо розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування;

запропоновано механізм соціальної відповідальності; розроблено алгоритм застосування інструментарію розвитку соціальної відповідальності громади; вдосконалена організаційна структура управління ОТГ (а саме введення посади координатора з питань соціальної відповідальності); розроблено матрицю заходів щодо розвитку соціальної відповідальності за різними напрямками функціонування громади.

ВИСНОВКИ

Процеси децентралізації в сучасних умовах мають на меті створення нових, прогресивних, потужних та спроможних об'єднаних територіальних громад (далі ОТГ). Реформування місцевого самоврядування, що наразі триває в Україні має забезпечити сталий розвиток самодостатніх територіальних громад та гарантувати населенню економічне майбутнє, працевлаштування та добробут особливо в теперішніх передкризових умовах розвитку економіки. У цьому контексті вирішального значення набувають питання переходу громад зі стану об'єкта управління у стан суб'єкт управління, залучення широких верств суспільства до управління розвитком своїх громад шляхом ефективного розвитку соціальної відповідальності.

Необхідність теоретичного обґрунтування, практичних рекомендацій розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування обумовили вибір теми дипломної роботи магістра.

Об'єкт дослідження функціонування і розвиток об'єднаних територіальних громад в Україні.

Предмет дослідження сукупність теоретичних, методологічних і практичних питань соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування та розробки напрямів її розвитку.

Метою дипломної роботи магістра є обґрунтування необхідності соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування та її впливу на сталий розвиток територіальних громад.

Вчорайшенська сільська об'єднана територіальна громада Житомирської області (далі - ОТГ) утворена 18 липня 2018 року на основі Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Перші вибори відбулися 23.12.2018 року, перша установча сесія - 04.01.2019р.Адміністративний центр громади – с. Вчорайше.Представницький орган – Вчорайшенська сільська рада.

Кількість сільських рад що об'єдналися – 9: Бистрійвська, Вчорайшенська, Крилівська, Малонизгорецька, Малочернявська, Новочорнорудська, Роставицька, Чорнорудська та Шпичинецька. Площа – 313,71 км².

Чисельність населення станом на 01.01.2020 року – 5 455 осіб.

Вчорайшенська ОТГ знаходиться в північній частині Ружинського району Житомирської області. Територія Вчорайшенської об'єднаної територіальної громади включає в себе тринадцять населених пунктів (села: Вчорайше, Лісове, Чорнорудка, Нова Чорнорудка, Мала Чернявка, Першотравневе, Малі Низгірці, Роставиця, Крилівка, Ярославка, Шпичинці, Бистрійвка селище Звиняче), в них 3364 дворів.

Територія громади — хвиляста рівнина, порізана густою мережею глибоких ярів і широких балок, долинами ріки Роставиці, Постіл та іншими невеличкими річечками. Всі вони мають відносно спокійну течію. Їх русла перетинаються греблями, які утворюють ставки для розведення і вирощування риби. Загальна площа штучних водойм у громаді становить понад 500 гектарів. Клімат помірно континентальний.

Система управління підприємством включає дві підсистеми – керуючу (суб'єкт управління) і керовану (об'єкт управління), які перебувають у постійній взаємодії. Керуюча підсистема включає топ-менеджерів і функціональних фахівців, об'єднаних у відділи. Вони виробляють планові завдання по випуску продукції, закупівлі матеріалів і найму трудових ресурсів

Місія громади (як адміністративно-територіальної одиниці) - це основне її призначення (пов'язане з причиною її появи у минулому), її місце в економічній системі регіону (держави), її унікальні особливості та конкурентні переваги, які у неї вже є, та які громада хотіла б зберегти для подальшого власного розвитку, або здобути у свідомому процесі розвитку.

Загрозами ОТГ: недосконалість законів та непослідовність законодавства у сфері розвитку ОТГ, недосконала податкова політика держави та несприятливий інвестиційний клімат (бюрократизм, контролюючі органи

тощо), попит на спекуляцію ресурсів (знищення лісу), трудова міграція, відтік молодих спеціалістів.

Але, як показує дослідження, майже всі індикатори, що характеризують культуру соціального забезпечення, знаходяться на низькому рівні. ОТГ не має фондів для фінансування організації дозвілля співробітників та їхнього відпочинку під час відпустки на високому рівні. Треба зазначити, що на ОТГ існує система матеріальної допомоги та система соціального страхування.

Отже підсумовуючи вищезазначене необхідність розвитку соціальної відповідальності Вчорайшенська сільська об'єднана територіальна громада не викликає сумніву.

На сьогодні соціальна відповідальність в Україні знаходиться на стадії свого становлення. Найактивнішими у цій сфері є представництва іноземних компаній, які переносять на українське підгрунття сучасні світові практики, принципи і стандарти, а також найбільші українські ОТГ.

В Україні ще не сформувалася власна модель соціальної відповідальності. Це можна підтвердити результатами опитування ОТГ щодо необхідності впровадження СВ: було виявлено, що лише половина опитаних (53,3%) підтримують ідею запровадження політики соціальної відповідальності, 41,1% – не вважають це за потрібне, а останні 5,6% керівників зазначили, що не бачать ніякого сенсу в запровадженні такої практики. Майже третина вітчизняних ОТГ заявила, що не здійснює заходи із соціальної відповідальності й для більшості з них ці заходи не є актуальними через брак коштів. Кожна десята ОТГ вважає, що ця функція належить державі. І лише 29,6% ОТГ мають власну стратегію СВ.

Отже, органи місцевого самоврядування Вчорайшенської ОТГ проявляє себе як соціально відповідальні формування. Історія "спроможності" кожної з них розпочиналася з наявності певних стартових умов, серед яких: наявність у державній, комунальній і приватній власності значної кількості сільськогосподарських угідь (а це земельний податок, податок з прибутку, орендна плата за використання земель громади); наявність на території громади

великих і середніх підприємств, бюджетних установ (а це передусім податки у вигляді відрахувань ПДФО); близькість ОТГ до обласних центрів, що в сукупності з подальшими кроками органів місцевого самоврядування по формуванню привабливого середовища для проживання (дороги, освітлення, будинки культури, дитячі садочки, школи з належним кадровим забезпеченням тощо), забезпечили привабливе середовище для провадження бізнесу; досвід підтримки сільськими радами окремих сіл (населення яких об'єдналося в нинішні ОТГ) створення громадських організацій; реалізація різних видів співпраці, а також ощадливе і раціональне використання коштів.

У процесі досліджень, на підставі досвіду вітчизняних і зарубіжних науковців, а також узагальнення опублікованих в економічній літературі розробок були запропоновані наступні заходи, щодо розвитку соціальної відповідальності ВЧОРАЙШЕНСЬКОЇ ОТГ: обґрунтовано принципові підходи щодо розвитку соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування;

запропоновано механізм соціальної відповідальності; розроблено алгоритм застосування інструментарію розвитку соціальної відповідальності громади; вдосконалена організаційна структура управління ОТГ (а саме введення посади координатора з питань соціальної відповідальності); розроблено матрицю заходів щодо розвитку соціальної відповідальності за різними напрямками функціонування громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1) Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування : монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. В.С. Кравців, Львів, 2016. 264 с.
- 2) Аналітична записка «Європейський досвід адміністративно-територіального реформування: політичний аспект». Нац. ін-т стратегіч. досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/844/>(дата звернення: липень 2019 р.).
- 3) Андрущенко В. Л. Міжбюджетні відносини в Україні і міжнародний досвід. Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). 2013. Вип. 2. С. 5–10.
- 4) Антикризова програма спільних дій влади та бізнесу. Програма ухвалена на засіданні Антикризової ради громадських організацій України у грудні 2014 р., розширена та доповнена у квітні 2015 р. URL:<http://uspp.ua/st4serydryf.html>. (дата звернення: червень 2018 р.)
- 5) Антипенко Іван. Процес повільний, але незворотний. Про реформу органів місцевого самоврядування на Херсонщині. Газета "День", № 205—206. 8 листопада 2019. Херсон, 2019. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobysci/procespovilnyuualenezvortnyu> (дата звернення: 02.09.2022).
- 6) Баюра Д.О. Формування системи корпоративного управління на засадах соціальної відповідальності/ Д. О. Баюра // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Серія «Економіка». – 2013. – № 10. – С. 18–22.
- 7) Белявська К.С. Соціальна відповідальність бізнесу: еволюція поглядів на проблему / К.С. Белявська // Вісн. Хмельниц. нац. ун. – 2011. – №1. – С. 228–233.
- 8) Білявський В. Підвищення рівня соціальної відповідальності торгівельного підприємства / В. Білявський // Вісн. КНТЕУ. – 2009. – №5. – С. 84–91.

- 9) Будьонна Л. Шляхи та напрями формування соціальної відповідальності бізнесу в Україні. / Л. Будьонна // Соціальна політика. – 2008. №8 – С. 9–10.
- 10) Вергун Л.І. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах глобальної фінансово-економічної кризи / Л.І. Вергун // Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 23. – С. 165–170.
- 11) Волосковець Н.Ю. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств як основа інноваційного розвитку сучасної економіки [Електронний ресурс] / Н. Ю. Волосковець // Наук. праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17. – С. 125–131. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/index.html.
- 12) Гідна праця – основа соціального добробуту та економічного прогресу: програмна резолюція VI З'їзду Федерації професійних спілок України від 24.03.2011 № 6з – 7 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.fpsu.org.ua/dokumentifpu/programnirezolyutsiji-ta-postanovi-vi-z-jizdu-federatsiji-profesijnikh-spilokukrajini>
- 13) Глобальний договір ООН (UN Global Compact, 2000) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: globalcompact.org
- 14) Головінов О. М. Соціальна відповідальність бізнесу: українські реалії і проблеми. URL: [http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/88596/27\\$Golovinov.pdf?sequence=1](http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/88596/27$Golovinov.pdf?sequence=1) (дата звернення: 10.11.2022).
- 15) Гриненко А. М. Корпоративна соціальна відповідальність: теоретико-методологічний аспект оцінювання соціальної діяльності / А. М. Гриценко // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. – Спец. вип. Праця в ХХІ столітті: новітні тенденції, соціальний вимір, інноваційний розвиток : у 2 т. – Т. 2. – К.: КНЕУ, 2012. – 680 с. – С. 58 – 68.
- 16) Грищук В.К. Соціальна відповідальність. Навчальний посібник, Львівський університет внутрішніх справ – 2012. – 152 с.
- 17) Гуменна О. В. Соціальна відповідальність бізнесу в контексті інноваційного розвитку економіки / О. В. Гуменна [Електронний ресурс]. –

- Режим доступу:
http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_7/09ga_vdoe.pdf
- 18) Грішнова О.А., Думанська В.П. Екологічний вектор соціальної відповідальності / О. А. Грішнова, В. П. Думанська // Экономика и управление. – № 3. – 2011г. – с. 32–41.
- 19) Дементов В. Особливості забезпечення соціальної відповідальності державної служби у контексті демократичних перетворень. Держава та суспільство [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/4/07.pdf>
- 20) Дементов В.О. Особливості розвитку державної служби в умовах демократизації державного управління / В. О. Дементов // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Вип. 4 (35). – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. – С. 135–141.
- 21) Дзюба О. М., Зюзіна В. П. Ефективність внутрішньої складової корпоративної соціальної відповідальності підприємства / О.М. Дзюба, В.П. Зюзіна // Вісник Національного університету "Львівська політехніка" . – 2012 . – N 725: Проблеми економіки та управління . – С. 277-281.
- 22) Деркач С. Соціальна відповідальність бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stepanderkach.com.ua/socialnavidprovidalnist-biznesu>
- 23) Діагностика стану та перспектив розвитку соціальної відповідальності в Україні (експертні оцінки): монографія / О.Ф. Новікова, М.Є. Дейч, О. В. Панькова та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 296 с.
- 24) Євтушенко В.А. Внутрішні та зовнішні інституційні форми корпоративної соціальної відповідальності / В. А. Євтушенко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2013. - № 1. – С. 40–46. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/piprp_2013_1_10.pdf
- 25) Євтушенко В.А. Оцінка корпоративної соціальної відповідальності: методи, об'єкти, показники // В.А. Євтушенко / Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – №46. –С. 53–63.

- 26) Зінченко А. Г. Корпоративна соціальна відповідальність 2005– 2010: стан та перспективи розвитку / А. Г. Зінченко, М. А. Саприкіна. – К. : Фарбований лист, 2010. – 56 с.
- 27) Казмерчук М.Т. Корпоративний кодекс як інструмент управління поведінкою персоналу підприємства / М. Т. Казмерчук // Управління розвитком. – 2013. – № 21. – С. 7–10.
- 28) Квасній О. Р. Європейський досвід утворення територіальних громад. Актуальні проблеми сучасної науки: зб. П'ятої наук.- практ. конф. викладачів та студентів НН ІФМЕ та ІТ.27 квітня 2018 р. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2018. 446 с. С. 50–53.
- 29) Коваленко О.В. Соціальна відповідальність бізнесу як наслідок державного регулювання економіки [Електронний ресурс] / О.В. Коваленко. – Режим доступу: <http://www.icp-ua.com/ru/node/1155>.
- 30) Козаков В.М. Становлення та розвиток соціально-ціннісних засад державного управління в Україні: дис. д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 – теорія та історія державного управління / В. Козаков. – К., 2008. – 446 с.
- 31) Колот А. М. Соціальна відповідальність людини як чинник стійкої соціальної динаміки: теоретичні засади / А. М. Колот // Україна: аспекти праці [Електронний ресурс] : наук.-екон. та сусп.-політ. журнал / Вид-во «Праця»; гол. ред. О. Варецька. – 2011. – № 3. – С. 3–9.
- 32) Колот А.М., Грішнова О.А., Герасименко О.О. та ін. Соціальна відповідальність: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2015. 519 с.
- 33) Котлер Ф., Н. Лі. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / пер. з англ. С. Яринич. - К.: Стандарт, 2005. – 302 с.
- 34) Кравчук Л.С. Заробітна плата на сучасному ринку праці України / Л.С.Кравчук, Т.В.Бессчастна // «Вісник Полт. держ. аграр. Академії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/255.pdf>

- 35) Лазоренко О. «Корпоративна соціальна відповідальність в Україні: експертна думка: зб. статей та рекомендацій» /– К. : Стилос, 2007. – 152 с.
- 36) Лазоренко О., Колишко Р., та ін. Посібник із КСВ. «Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності» / – К.: Видавництво «Енергія», 2008.
- 37) Ласукова А.С. Порівняльний аналіз моделей корпоративної соціальної відповідальності в банках світу // Вісник Запорізького національного ун-ту –2012–№3– с. 181–188.
- 38) Левицька Є. Г. Теоретико-методологічні засади розвитку соціальної відповідальності вітчизняних підприємств сфери послуг // Є.Г. Левицька //Ефективна економіка. – №5. – 2012.
- 39) Маматова Т., Рижко А. Імплементация вимог міжнародних стандартів соціальної відповідальності в муніципальному управлінні. Проблеми сучасного державного управління: зб. наук. пр. Донецького держ. унту уп равління. Донецьк: ДонДУУ, 2011. № 193. С. 145—155.
- 40) Македон В.В. Дослідження процесів забезпечення соціальної відповідальності у провідних моделях корпоративного управління // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 126. — Харків: ХНТУСГ. – 2012. – С. 198–206.
- 41) Мельник С.В. Шляхи стимулювання соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу [Електроний ресурс] / С. В. Мельник, Т.А. Тресвятська, Л. В. Будьонні. – Режим доступу: [www. lir.lg.ua/shlahi.doc](http://www.lir.lg.ua/shlahi.doc).
- 42) Нефінансова звітність: інструмент соціально відповідального бізнесу. Воробей В., Журовська І.– К.: ФОП Костюченко О.М.– 2010.– 77 с.
- 43) Оболенський О.Ю. Державна служба: навч. посіб. / О.Ю. Оболенський. – К.: КНЕУ, 2006. – 472 с.
- 44) Петрашко Л.П. Корпоративна відповідальність: крос-культурні моделі та бізнес-практики: монографія. – К.: КНЕУ, 2013. – 372 с.

- 45) Петроє О.М. Соціальний діалог як інструмент формування корпоративної соціальної політики: монографія / О.М. Петроє. - К.: Центр учбової літератури, 2008. – 152 с.
- 46) Полякова О.М. Особливості формування і розвитку соціальної відповідальності підприємств в Україні / О.М. Полякова, П.Ю. Кас // Вісн. економіки трансп. і пром-ті. – 2010. – №32. – С. 284– 289.
- 47) Рижко А. Корпоративна соціальна відповідальність органу місцевого самоврядування: термінологічні аспекти. Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. Х.: Видво ХарІ НАДУ "Магістр", 2013. Вип. 1 (40). С. 419—426.
- 48) Серьогін С.М., Шаров Ю.П., Бородін Є.І. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти: монографія. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с. URL: http://www.dridu.dp.ua/proekt_ms/doc/monografiya_2016.pdf (дата звернення: 02.09.2022).
- 49) Соціальна відповідальність бізнесу. URL: https://stud.com.ua/19282/etika_ta_estetika/sotsialna_vidpovidalnist_biznesu (дата звернення: 10.09.2022).
- 50) Харчишина О. В. Теоретико-методологічні засади розробки корпоративного кодексу підприємств харчової промисловості / О. В. Харчишина // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 2. – С. 152 – 156.
- 51) Шаповал В.М. Соціальна відповідальність бізнесу в структурі управління економікою: монографія. Д.: Держ. ВНЗ "НГУ", 2011. 356 с.
- 52) Шира Н.О. Напрями впровадження системи корпоративної соціальної відповідальності в практику українських підприємств [Електронний ресурс] / Н.О. Шира, А.І. Іващенко // Ефективна економіка. – 2013. – №11. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2502
- 53) Що чекає на райони, територія яких покрита об'єднаними територіальними громадами: дискусія. Ukraine crisis media center. 212

- 14.04.2017.URL:<http://uacrisis.org/ua/55262-rajoni>(дата звернення: жовтень 2017 р.).
- 54) Юрій С. І.,Крисоватий А. І., Кошук Т. В. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні: монографія. Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2010. 292 с.
- 55) Юрчишена Л. В. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України. Финансы, учет, банки. 2016. Вип. 1 (21). С. 215–224.
- 56) Юзик Л.О. Підходи щодо оцінки впливу КСВ на показники діяльності підприємства [Електронний ресурс] / Л.О. Юзик. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2010_3/Yuzik.pdf.
- 57) Як в Україні збільшилися доходи місцевих бюджетів. Конкурент. Ділове інтернет-видання Волині. 22.05.2017. URL: <https://konkurent.in.ua/news/volin/14858/ak-v-ukrayini-zbilshilisya-dohodimiscevih-byudzhativ-.html>(дата звернення: серпень 2022 р.)
- 58) Carroll A. B. Corporate social responsibility: Evolution of definitional construct / A. B. Carroll // *Business and Society*. – 1999. – Vol. 38 (3). – P. 268–295.
- 59) Frans Paul van der Putten A Research Agenda for International Corporate Social Responsibility, NRG working paper series November 2005 no. 05-09 [Electronic resource]. - Access mode:URL: <http://www.nyenrode.nl/download/NRG/workingpapers/NRG05-09.pdf>
- 60) Matten D. Corporate Citizenship: Towards an Extended Theoretical Conceptualization / D. Matten, A. Crane // *ICCSR Research Paper*. – № 04. – Nottingham, 2003.